

ממלרים, אלא שללימוד התורה הי' גם רעב כזה מפריע, ולכן פן תיורש מהתורה מוטב ללכת אף לחו"ל. ואם כי דברי צבי"ט נאמרו באגדה, מ"מ יש סמך לכברתנו הנ"ל דמותר ללכת לחו"ל אם צא"י לא יוכל ללמוד מפני העוני רח"ל. — אף יל"ע עד כמה זמן מותר צבי"ט ללכת, שהרי הרמב"ם (כל' מלכים ה, ט) ותוס' (ע"ז יג). החירו גם ללמוד תורה ולישא אשה רק ע"מ לחזור.

והנה חז"ל אמרו (ברכות מה.) פוק חזי מאי עמא דבר. ושמענו מגאוני עולם שילאו מחמת הדחק מא"י לחו"ל, כגון רבינו החיד"א ז"ל שאחר גמר שליחות מלכה של א"י נשאר עד סוף ימיו בחו"ל. וכן רבינו השד"ח חמד ז"ל נסע צעירותו לחו"ל, מחמת דוחק הפרנסה בירושלם, ונשאר זה עשרות שנים, עד שצוקותיו זכה לחזור לא"י. וכן צימיו כמעט נעשה הדבר להיתר לצחור חמד ללכת לחו"ל ולישא שם אשה ולהשתקע שם. וגם יולאים למשרות תורניות, ואין מפקפק בדבר. והנה להם לישראל אם אינם נציאים, בני נציאים הם (פסחים סו.) — לכן יפרט את פרטי השאלה ונדון דיון לפני גדולי ההוראה שליט"א, ויעשה ככל אשר יורוהו.

ואחתום בכל חותמי ברכות, מוקירו המצפה לחשועת ד' בב"א.

סימן מו

שטח רצועת עזה וסביבתה, לגבי גבולי א"י

נדרשתי לברר את דין שטחי הישובים אשר בדרום — מערב א"י, בסביבות רצועת עזה. כי במפת א"י אשר במשנת יוסף (עמ"ס שביעית ח"ב) סומן בשטח זה הגבול לפי דעת ספר אדמת קודש, ולפיו ישנן ג' חלוקות בישובים אלה (שהגני מונה מצפון לדרום): (א) הישובים: מבקיעים, יד מרדכי, ארז, נירם, מפלסים, זמרת, שובה, תושיה, פטיש וצאלים, נמצאים בתוך שטח עולי בבל. (ב) הישובים: כרמיה, בית חנון, סעד, כפר מיימון, שוקדה ואורים, נמצאים אמנם מעבר לקו האדמת קודש כלומר מחוץ לכיבוש עולי

וכו', ואם א"ל יאל למדנות עיי"ש. וא"כ אם יוכלו לצרור ונהפירות רח"ל למדנר ההוא, ויהיו נטוחים כי שם אכן יזכו להעמיד פינה על טהרת הקודש, אין שום חשש ללכת לשם, ועדיין וללמוד תורה ולישא אשה שיותר ללכת בגלל לחו"ל. ועיין נרדצי" (הל' מלכים פ, ז) שכי וגם אני נתישנתי שם (צמורים) זמן מרובה ללמוד תורה וללמדה, וקצתי שם ישיבה, וכי הלי גונא מותר, ושזנ צאתי לירושלים עכ"ל. וגם דנר גדול הוא לננים וננות להגיל הוריהם מיסורי חיונ של דלגות וחזרה על הפתחים כדי להשיאם. וגם תהיה ע"י הישוב החרדי השפעה על התושבים שנסמך, שיזילו אותם ואת צניהם הגלה רוחנית מורדת שחת רח"ל. ולכן המתנדב ללכת ולגור שם ולסייע נהקמת פינה קדושה, מלזה קעציד וגדול זכותו, אחר"ד. ומסיים לשאל פי גדולי ההוראה ולעשות הכל צענחם ונכרתם.

מעשה אם צאנו לדון על חיונ המנוות התלויות בארץ צמפה-רמון, הי' אפשר להקל ולסמוך על הצבוח"א [אשר בכלל נהקבל יותר צמסקנותיו מאשר האדמ"ק]. אבל גם הרובה להחמיר שם כהאדמ"ק, אין מזניחין אותו. אבל להחזיק במקום הזה לא"י, צכדי ללכת מא"י גמורה ולהחייב שם, הרי זו קולא צדין וליאח מא"י לחו"ל. — ואם החמירו חז"ל לא ללכת מא"י אפי' באקראי צעלמא, כהנכו רצון דכוו מפטרי מהדדי צעכו, לפי שאסור ללכת מא"י לחו"ל (גיטין עו:), כש"כ שיש להחמיר מללכת ולהחייב צח"ל. ומה גם לישוב ספר שכוא קלת צחזקת סכנה, ואין שם זכות א"י ודאית להגן עליו.

אמנם נדדי השאלה עדיין לא נחבארו לי, אם יש אפשרות ^{24.08.2018} רק צמפה-רמון להקים את הישוב החרדי ומקום התורה ומוסדות חינוך לננים וננות, ואין אפשרות והזדמנות כזו צא"י ודאית, שאז זה אולי בגדר וליאח מא"י לחו"ל** ללמוד תורה, או לישא אשה, כשאין לו אפשרות צא"י. וצמננו שמונצ הרצה בני תורה קשה מאד, ומחמת היוקר הגדול וצפרט של הדירות, כמעט נמנע מהם לישא אשה ולהשאר באכלי תורה, וצכ"ג צודאלי עליו לחתור אחר כחא דהתירה ולצא לעזרתם. והנה צבר הארכנו עוצא צס"ד צמק"א [צס"י נה—ז] צענין וליאח מא"י לחו"ל ללמוד תורה ולישא אשה, והבאנו שם דגם כשמואל צא"י ממנו ללמוד, מ"מ מותר ללכת ללמוד מרצ שחפץ צו עיי"ש. ויש לצדד ולומר דגם כשכוא צא"י מחוסר אמצעים ללמוד, דכיינו שאין לו אפשרות לננות צית לישא אשה וללמוד תורה ולהתפרנס צא"י, שגם צאופן זה נקראת וליאחו לחו"ל וליאח ללמוד תורה. — ומלאתי סמך לזה צצעל הטורים (לפי ויגש מה, יא) שכי פן תורש אחר יוסף ליעקב מוטב שצבא לכאן אף ללכת חו"ל לארץ פן תורש מהתורה כי לא תוכל ללמוד שם מפני הרעב עכ"ל. והנה אי משום רעב, הלא מותר ללכת לחו"ל, גם אם לא יורש מהתורה (כצ"צ לא. ורמב"ם הל' מלכים ה, ט), וא"כ למח לו לתת טעם פן תורש מהתורה, ועוד שהרי מסקינן (שם) שאפ"כ אינה מדת חסידות עיי"ש וא"כ למח א"ל יוסף ללכת אם אינה מדת חסידות. אלא ודאי לא הי' חשש רעב ממש, כי הי' יכול יוסף לפרנסו

18 ק"מ מקדש צרנע, וצניה לקדש צרנע עמוק גדול. — ולפ"ז אם נרנא לעשות פשרה צין התצוה"א לאדמ"ק הרי זה רק כמו שכתננו. כנלע"ד ואם שגיתי אחי תלין משוגתי.

** ולגבי היציאה מא"י, למקום קרוב לגבול, אשר לא צרור שהוא א"י, כמו מוצה רמון לדעת הגרמ"ש שליט"א הציא משו"ת אצקת רוכל (סי' יי) לענין צית שאן שאין הדר צה מקיים מלות ישוז הארץ, ומי"מ לא נמנעו מלהחייב צה. וכן צחציה הצפוני של עכו שהיא חו"ל גרו ישראל. והעיקר תלוי תמיד אם יכולים להיות שם יותר חיי תורה שעולה על מלות ישוז הארץ. וצפרט צתקופתנו שמתאימים לה דצרי הרנוצ"ס (הל' דעות פ"ו ה"א) שאם הוא צמדינה שמהגותיה רעים, ואין אכניה הולכים צדרך ישרה, ילך למקום שאנשי נדיקים

ומלומלמות צימים ההם. וגם לא הרוחנו זכר מלומל, שהרי אין הכפוף לומר שהתפשטה מהים עד כדי צ' שעות, אלא שרחוקה מהים כצ' שעות, וזה אינו. ועכ"ל שלל דייק במרחק צ' שעות. ואכן כי צס' אדמת קודש (דף לט:) כי עזר כשלש ק"מ מהים, והתבואות הארץ (פ"ג עמ' קמ"ב) כי כי עזר רחוקה מהים כחצי שעה. — היותו לנו שעזר של היום הוא אותה שצימי הכפוף, וכ"ש שהיא אותה שצימי מהרי"ט דלהלן (שחי לפני כ"ד 370 שנה). והגם שידוע מש"כ החזון איש (שביעית ג, יט) שאי אפשר לסמוך על שמות העיירות היום, כי בהמשך הזמן נהרסו וחזרו ונתישבו, ופעמים נעתקו ממקומם הראשון, ופעמים נשתנו השמות עכ"ל, וכ"כ (שם סק"ח) דאין לנו צעוהים אם אפשר לסמוך על מפת הארץ. כל זה נכון לגבי עיירות קדומות הנזכרות בתנ"ך ובדברי חז"ל, ואפילו בדברי קדמונים. אבל בגדול דיון הרי יש הוכחות וסימנים שעזר היא אותה שצימי הכפוף, וכש"כ זו שבתקופת מהרי"ט וכנ"ל.

ומעתה נשית פנינו בע"ה לבאר ד' שיטות בעזה וסביבתה. שיטה א. שעה היא חוץ מגבולות התורה [כ"כ השערי צדק ותורת הארץ בדעת הרמב"ם. אבל בפ"פ רדב"ז כס"מ ותבוא"ה ס"ל בדעת הרמב"ם שעה בגבול ע"מ, ומלברשי יו"ט ס"ל בד' הרמב"ם שעה בגבול התורה אבל לא בבשעה ע"מ].

כתב הרמב"ם (כל' תרומות פ"א ה"ז) איזו היא ארץ שהחזיקו זה עולי מצרים, מרקס וכו' מאשקלון שהיא לדרום איי עד עכו שהיא צלפון וכו'. (ה"ח) מהיכן החזיקו עולי צבל מכזיב ולפנים כנגד המזרח וכו'. (ה"ט) איזו היא סוריה וכו' ארם נהרים וארם לוצא וכו'. אבל עכו חו"ל כהשקלון והם תחומי איי עכ"ל. — והכפתור ופרח (צפ"ח) אחרי שהארץ לבאר דעולי מצרים כצו דרום את כל איי, כי (בסוף ד"ה ועוד, דף מה:) דכונת הרמב"ם ה"ל במש"כ דהשקלון חו"ל, ר"ל שאין זה אלא לענין חיוז המתנות דאורייתא. גם הרד"ק (על הרמב"ם) כ"כ, דחו"ל לאו דוקא אלא חוזה לארץ שכצו ע"כ, ולעולם מא"י היא שכצו ע"מ, ואם דברי רבינו כפשוטן שהם חו"ל ממש, ל"ל דתרי אשקלון הוו חד דדרום (וזו כצו ע"מ) וחד בארץ פלשתיים (חו"ל גמורה) עכ"ד. והכס"מ קשיא לי ג"כ מש"כ דהשקלון חו"ל והרי מבואר מהפסוק ומירושלמי דכיצו ע"מ היא, וכן משמע מהרמב"ם עצמו (ה"ה) שפטרנו מן המעשרות. ואפשר יש זה איי וחו"ל כמו צעכו ונשאר צ"ע עיי"ש.

וראה במשנת יוסף עמ"ס שביעית (ח"ב עמ' ק"כ) שדברי הרמב"ם ל"ע, שכי (צהל' ז') שגבול ע"מ מאשקלון

מצרים ועולי בבל, אבל כיון שהם כמעט על הקו, קשה לקבוע אותם בוודאות החוצה. (ג) הישובים: זיקים, כפר עזה, נחל עזר, עלומים, באר, רעים, כסופים, עין השלשה, גירים, גיר עזר, מגן, מבטחים וסביבתה, גיר יצחק וגבולות, נמצאים לדעת האדמת קודש מחוץ לשטח ע"מ וע"ב. — ונשאלת השאלה האם אפשר לסמוך להלכה על ג' חלוקות אלה. וארשום בע"ה את אשר העלתה מצודתי, ומתוך דברינו יבואר כי דעת האדמ"ק יחידית היא, בניגוד לדעת רבותינו הראשונים והאחרונים.

ואקדים תחילה תיאור קצר לעזר וסביבתה. הכפתור ופרח (פ"ח, דף מה: דפוס ירושלים תשי"ט) מתאר את השטח מאשדוד לדרום: מאשדוד לאשקלון לדרום כארבע שעות [16 קילומטר], מאשקלון לעזר כשלוש שעות [20 ק"מ], מעזר לכפר דרום כשתי שעות [15 ק"מ, כפר דרום מלויין צמפות שלפנינו צקנה-מדכ 1:250,000 ע"י דיר-אל-צלח], מכפר דרום לחגרים (רפית) כשתי שעות [16 ק"מ]. מעזר לעזק (זעק) כיום אחד [כ"ד 60 ק"מ] מעזק לנחל מצרים לסוף הדרום [הכונה לואדי-אל-עריש כמש"כ לעיל פ"ח דף מה:] כשני ימים [כ"ד 20 ק"מ] עכ"ד. — [הרואה יראה שלא דייק במרחק השעות, שמאשדוד לאשקלון קצת מרחק ד' שעות ל"ד 16 ק"מ*, ומאשקלון לעזר ג' שעות ל"ד 20 ק"מ. ושם אין לומר שיש שינוי צדד, כי כולם בחוף הים שהוא מישור. אבל במש"כ שמעזק לנחל מצרים כצ' ימים, והם רק כ"ד 20 ק"מ, ל"ל כיון ששם הדרך קשה מאוד, שצבל שטח עזק יש מדבריות חול עמוק, עד שהליכת 20 ק"מ שם לוקחת צ' ימים].

עוד מתאר הכפוף (צפ"ח, דף מה:). את העיירות שעל שפת הים מצפון לדרום: הר הבר, לודקיה וכו', עזה, דרון (כפר דרום), עזק, נחל מצרים. ואם שעזר ועזק רחוקים מן הים כשתי שעות וכו' עכ"ד. — ולפי לכאורה ה"י יוצא לנו חידוש גדול, שעזר של היום היושבת על שפת הים, אינה זו שהיתה צימי הכפוף, שהיתה רחוקה מהים כצ' שעות, כלומר כעשרה ק"מ, לפי מרחקי השעות של הכפוף ה"ל. וחקרתי אצל מומחה מובהק, ואמר לי שדבר זה לא יתכן, כי צעזר של היום יש צחים ישנים עליהם נמלאות כתבות על קירות האבן צשפה הערבית, הנושאים תאריכים של תקופת צעל כפוף. כלומר שעזר של היום היא אותה שהיתה צימיו. ואמר לי המומחה, שמכיר את הסביבה היעב, כי המרחק מהים עד החלק המזרחי של עזה הוא לכל היותר שעה אחת [כי אין לומר שעזר שצימי הכפוף התפשטה עד מרחק צ' שעות, כי כידוע היו העיירות קטנות

(*) ושיעור זה מתאים להמנזר צש"ע (חז"ת תנט, 3) דשיעור מיל הוא רביעית שעה וחלק מעשרים מן השעה (כלומר י"ח רגעים), ועיי' חק יעקב שם צאריכות, וכן צש"ע (יו"ד סט, ו' וצ"ד שם) שדי הילוך מיל הוא שליש שעה פחות חלק מל' מן השעה (י"ח רגעים). והנה האמה לפי החת"ס והחז"ל

צורך 60 ס"מ, וא"כ מיל שהוא אלפיים אמה הם צסצינות 1200 מטר. וא"כ צג' פעם י"ח רגעים, שהם כ"ד רגעים, הולכים 3600 מטר, וצשעה רגעים הנותרים להשלים השעה הולכים עוד 400 מטר (כי ו' רגעים הם מהלך שליש מיל, שהוא 400 מטר), הרי צשעה הולכים 4000 מטר, שהם 4 קילו-מטר.

צדקם עד עכו צלפון, ואח"כ כ' (שם) שכל ששופע ויורד מטורי אמנוס ולפנים א"י, והרי טורי אמנוס הרבה יותר לפוניים מעכו, ואיך זה כלל שניהם בהלכה אחת בגבול ע"מ. כי אין לומר שכוונתו צטורי אמנוס לגבול התורה, שהרי כ' (שם ה"ו) שא"י נחלקת לשנים ע"מ וע"צ, ולא מפרש גבול התורה. וגם קשה ממש"כ (בהל' שמו"י ד, כו) דגבול ע"מ הוא מהכנה עד אמנה. ומתוך כך מגיע צ"ח צבאות הארץ (ע"מ ג"ה) דצרי הרמז"ס, וכך ל"ל איזו היא ארץ שהחזיקו צה ע"מ כל ששופע ויורד מטורי אמנוס וכו' ועד נחל מנרים [וזה כמש"כ בהל' שמו"י], מהיכן החזיקו ע"מ מרקס וכו' ומכ"צ וכו' ע"מ. ולפ"ז גם לפי התצוה"ה אשקלון היא גבול ע"מ, אבל ע"מ החזיקו בכל גבול התורה עד נחל מנרים.

אמנוס צ"ח תורת הארץ (ח"צ פ"צ אות מ"ד) כ' כי מסדר דצרי הרמז"ס [כמו שהן לפנינו מצלי להגיבם] משמע דעכו ואשקלון הן חו"ל גמור, שמקודם ציאר מקום כיבוש ע"מ וע"צ וסוריא, ואח"כ כתב אבל עכו חו"ל באשקלון וכו', וכן השיג על הכפ"פ צ"ח שטרי לזק להרצ צעל חיי אדם (פ"ה, צנינת אדם אות א') דמדצרי הרמז"ס משמע דאפילו מדרבנן פטורה עכו, ואין לה דין סוריא אלא חו"ל גמורה. — והתורה"ה כ' דהרמז"ס ס"ל דאשקלון אינו מגוף א"י שנתן הקצ"ה לישראל, ולכן אף שכבשו זה מ"מ אינו א"י, רק הכיבוש הועיל דהוי סוריא, כל"י כיבוש יחיד כיון שכבשוה לפני שכבשו את כל א"י, ורא"י לזה דהרמז"ס (בהל' קידוש החודש ה, יא) כ' דאשקלון היא סוריא ע"מ. — ולא זכיתי להבין, איך אפשר לומר דאשקלון [שהיא לפי תיאור הרמז"ס (שם ה"ז) לדרום א"י עד עכו שהיא צלפון עכ"ל, כלומר שהיא צדקם מערב, כמו עכו צלפון מערב, וא"כ היא צבצבות אשקלון שלנו] היא חוץ מגבולות התורה, והרי הגבול מפורש בתורה (צ"ח מסעי) מקלה ים המלח קדמה וכו' קדש צרע וכו' עלמון וכו' ונסב הגבול מעלמון נחלה מנרים והיו תולדותיו הימה, וא"כ אפוא איך יתכן שאשקלון לא נכללה בגבול זה. ובשלמא צעכו צלפון מנינו (בג"עין ז:) שהיתה שם רצועת חו"ל, אבל באשקלון לא מנינו זאת. [וראה צבצב (קמ"ה:) א"ל ר' חייא בר אבא לרב אבי מפני מה עופות שצבצב שמנים, א"ל כלך למדבר עזה (פרש"י והיא מא"י) ואראך שמנים מהן, הרי דאפי' המדבר צמורחית דרומית א"י הוא וכ"ש אשקלון]. ועל כרחוק לומר דתרי אשקלון הוו כמש"כ הרד"ק הכ"ל, וזו של הרמז"ס היא צהו"ל ממש, דרומית מנחל מנרים, ולא ידענו איפה היא זו. ולא מלאנו צספרי תרי הארץ וצפרע צכפ"פ שום רמז לאשקלון אחרת דרומית לנחל מנרים (ואדיר"ל— ע"ש) ולע"ג.

אלא שלכאורה ראיית התורה הארץ מנחת היא ממש"כ הרמז"ס דאשקלון סוריא, שמזה מוכח שהוא מחוץ לגבול התורה, שזו מהות סוריא שנקראת כצו יחיד כיון שכבשה דוד המלך לפני שכבש כל א"י (כרמז"ס ה"ה תרומות

א, ג). אכן ה"ה גופא קשיא למח החשיבה לסוריא. ויש לתמוה גם על מש"כ הרמז"ס (בהל' קה"ה שם) שזר היא סוריא, והרי זר היא דרומית מנחל קסמיה, ושם לכ"ע לפנינו מהר הבר, וצפרע שדעת הרמז"ס (צתשו"י סי' שמו"י) שהר הבר הוא הר-צינחם (ראה משנ"י ח"צ ע"מ קט"ז:). וגם איך קורא הרמז"ס לזר ואשקלון סוריא יחד עם דמשק, והרי זר למדינה נפרדת תחשב, ומלכה חירס מלך זר. ואשקלון צארץ פלשתיים היא (כיהושע יג, צ). ומתוך כך חשצתי שע"מ"ה אין כונת הרמז"ס שזר ואשקלון הן צארץ סוריא, כלומר חוץ מגבולות התורה, אלא שרק דין כסוריא. ולעולם רק דמשק היא חוץ מגבול התורה, ונקראת סוריא מפני שכבשה דוד המלך לפני שכבש כל א"י, ולכן הוי כיבוש יחיד. משא"כ זר ואשקלון, שצבצב גבולות התורה הן, וגם נכבשו ע"י ע"מ, ואפ"ה נקראות סוריא מעט אחר. — וחפצתי ומנצתי לרצונו היעצ"ז ז"ל צמור וקליעה (סי' ש"ו דף יג.) שכתב לחדש שגם צכיבוש ע"מ או ע"מ לפעמים לא הועיל הכיבוש, ולא נעשה א"י, אבל עדיף מחו"ל ולכן דין כסוריא, והוא צכמה אופנים: א) הכיבוש הועיל רק למקום שנשאר ציד ישראל עד גלותם, משא"כ אם נלקח מישראל עוד לפני הגלות, אז אין לו דין כיבוש ע"מ או כיבוש ע"מ, וירדו ממעלת א"י גמורה, אבל עכ"ז לא גרעו מסוריא. צ) רק כיבוש גמור מועיל, ולכן נשארה דמשק סוריא, הגם שנכבשה ע"י ירבעם בן יואש אחרי שכבש כל א"י, וכבר לא ה"י אז כיבוש יחיד כמו צימי דוד המלך, אלא מפני שלא היתה ציד ישראל לגמרי, ומלכו צה עוד מלכי עמים על פני מלכי ישראל. ג) רק כיבוש צירוש וישיבה מועיל, אבל לא כיבוש למס גרידא. ולכן ארץ אדום, שכבשה הורקנוס אחרי שהיתה אז כל א"י ציד ישראל, לא נעשית א"י, מפני שכבשוה רק למס, ע"מ ששהר"ק. — כע"ז כ' גם צ"ח אדמת קודש (דף קנ"ו—קנ"ז) דכל מקום שכבשו ע"מ רק למס, ה"ז צגדר סוריא, שנקראת כיבוש "יחיד", כלומר כיבוש לחוד, ללא ירושה וישיבה. וכ"כ שם (דף לו: צהערה ג') כי עזה מעולם לא נכבשה צכיבוש גמור, רק למס, ולכן דינה כסוריא. — ולפ"ז נוכל לומר שפיר שאשקלון היא צשטח ע"מ, אלא שכבשוה רק למס, ולכן כללה הרמז"ס צכלל סוריא.

שוב מציא התורה הארץ (שם) דצרי המלבושי יו"ע (דלקמן אות צ') ש"י צדעת הרמז"ס דאשקלון לא נכבשה ע"י ע"מ, ולפ"ז פטורה לגמרי מדיני צציעות, משא"כ אם דינה כסוריא כ"ל, אז לכאורה דיני סוריא לה לגצי כמה הלכות (כצציעות פ"ו מ"צ).

לפי האמור נפקא לן: לדצרי כפ"פ רד"ק כס"מ ותצוהות הארץ ס"ל להרמז"ס דאשקלון בגבול עולי מנרים [וא"כ בה"ד רצועת עזה, שלא מלאהיה חלוקה מאשקלון, וכ"כ צמור וקליעה (שם דף י"ד סוף ע"ה) דאשקלון היא צערך אחד עם עזה וכל ארץ פלשתיים]. ורק

הצינת אדם והתורה הארץ משמע להו דעתה הרמזים
דאשקלון חוץ מגבולות התורה, ודבריהם ל"ט.

שיטה ב. שיעור נכללת בגבול התורה, אלא שלא נכבשה
ע"י עולי מצרים [רש"י, רמב"ם לפי מלבושי
יו"ט, אדמת קודש]. בתחום עזה ס"ל לרש"י שכבשוהו עולי
בבל, ומלבושי יו"ט כ' שכבשוהו עולי מצרים.

זו דעת הר"ש סיריליא (פ"ו ה"א) שמפרש דעזה היתה
רק מעלה מיסים ולא הוי ככלל כיבוש, ויותר
מפורש כ"כ (ציוכורים פ"ג ה"ג) עזה בחו"ל הו"א וא"ע
דכתיב (שופטים א, יח) וילכד יהודה את עזה ואת גבולה
מפרש צ"ל שלש חלקות (שביעית ו, א) דמעלי מיסים הן, ולא
שקיימו בהן לא תחי כל נשמה, ולעולם דלא כבשו עולי
מלרים עכ"ל. — צו"ת מלבושי יו"ט (ח"צ קו"י חוצת
קרקע סי' י"ז) מפרש כן גם דעת הרמזים ש' צה"ל תרומות
(פ"א ה"ז) איזו היא ארץ שהחזיקו זה עולי מלרים מרקס
שהוא צמחה א"י עד היום הגדול, מאשקלון שהיא לדרום א"י
עד עכו שהיא צפון וכו' עכ"ל, ומדאשקלון היא חוץ לגבול
עולי מלרים, א"כ כש"כ עזה שהיא דרומית לה. ומציא ראי'
גדולה לזה ממה שפסק הרמזים (הל' סנהדרין פ"ד ה"ו)
שכל א"י שהחזיקו זה עו"מ ראו' לסמיכה, א"כ יקשה
לדבריו הירושלמי (ציוכורים פ"ג ה"ג) דעזה הו"א לענין
סמיכה כחו"ל, אעכ"ה ס"ל להרמזים דעזה היא חוץ
מגבול עו"מ [ו"ל להוסיף הוכחה, מדאמר היר' ציוכורים
שם שגם נור היא כחו"ל לגבי סמיכה, והרמזים (צה"ל
קדוש החודש פ"ה ה"א) הרי ס"ל לנור דמשק ואשקלון
הן סוריא, א"כ כמו"כ עזה, אשר היר' צדחא מחתא מחתא
עכ' נור, אינה בגבול עו"מ לדעת הרמזים]. ומציא המלצ

6A082018101

יו"ט ראי' דאף בתוך גבול התורה המפורש צ"ל מסעי ים
מקומות שלא כבשו עו"מ, מדאמרין (גיטין ז:) ה' מהלך
מעכו לכיז מימינו הדרך עמאה משום ארץ העמים ופטורה
ממעשר ושביעית, ומדפמרה משביעית א"כ עכ"ה לא כבשו
שם עו"מ, דא"כ הרי חק (שביעית פ"ו מ"א) כל שהחזיקו
עו"מ לא נעבד, א"כ נוהגת שם שביעית, אעכ"ה לא כבשו
שם עו"מ, הגם דעכו וכיז הן בתוך גבולות אלה מסעי
[וכן דעת כל המחזרים דעו"מ לא כבשו צפון מערב
א"י הגם שהוא בתוך גבול התורה, כמבאר במשנ"י ח"צ
עמ' קי"ט עיי"ש]. ומסיק המלבושי יו"ט דמה ש' מהרי"ט
(דלקמן שיטה ג') שרבותינו שצירושלים ותושבי עזה החזיקוה
כחו"ל לגבי שביעית, נראה שנהגו שם עפ"י הרמזים
דאשקלון (וכ"ש עזה) הן חוץ מגבול עו"מ, לכן לא נהגו
שם תו"מ ושביעית עכ"ד.

ביתר שאת החזיק שביעית זו צ"ל אדמת קודש (דף פה.
ד. קמה). אשר לפי שיטתו סימנתי צמפת

א"י אשר צמחני ח"צ את גבול עו"מ ועו"צ שניהם שוכ
מקדש צנע צקו ישר לפונה עד אשקלון, וכל רצועת עזה
והמקומות הסמוכים לה צמחת, הן מחוץ לגבול עו"מ

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 165

ועו"צ. — ברם דעת המלבושי יו"ט אינה כן, דהגם דס"ל
דעזה לא נכבשה ע"י עו"מ וכו"ל, מ"מ דוקא העיר עמאה
אכל גבולה כבשו, ונפקא ל' כן מהיר' (שביעית ו, א) ליתי עזה
ליתי אשקלון שפירש מהר"א פולדא ליתי תחום עזה ולא עזה
עמאה עכ"ל. — וזו גם דעת מהרי"ט (ח"א סי' מ"ז) דס"ל
דעזה עמאה נכבשה ע"י עו"מ ולא עו"צ (כדלכלן שיטה ג'),
אכל תחומה נכבשה גם ע"י עו"צ, ומיישב צ"ל ראיית הכפ"פ
(פ"ז, דף כב. בדפוס ירושלים תשי"ט) מההיא חורבתא
סגירתא שהיתה בתחומי עזה (סנהדרין ע"א). שהיתה עמאה
נגעים, ועומאה נגעים נוהגת רק צ"י, דאיכא לאוקמה
שהיתה מופלגת מעזה והיתה רק "בתחומי עזה" אשר שם
כיבוש עו"צ עיי"ש. וא"כ הכ"ד להסבירים דעזה עמאה לא
נכבשה אפי' ע"י עו"מ, מ"מ תחומה נכבשה. — [ותמיהני על
בעל אדמת קודש (דף פד:) ש' שהחורבתא סגירתא הוא
המקום החרב הנקרא צערצית חורבתא-אבר-דזיורא, 17 ק"מ
דרומית מזרחית לעזה. והרי מדברי רש"י (סנהדרין ע"א.)
ש' חורבתא סגירתא "חורבה מאורעת", למדנו כי זו רק
חורבה היתה, שנותן משם בית המנוגע, ואיך אפשר לזהותו
עם הישוב החרב הנ"ל שהוא ודאי מתקופה מאוחרת]. —
ויש להוכיח כן מהר"ש סיריליא (פ"ט ה"ד) דחקן לגבי
ציעור חולבין צרגילה עד שיכלו סנדיות מצקעת בית נטופה,
פירש"ם שם מקום והוא מגבול עזה עכ"ל, וא"כ מדנוהג
שם ציעור שמעין שנכבש ע"י עו"צ, דאילו צשטח עו"מ ס"ל
להרש"ם (פ"ו ה"א צסוף פ"י המשנה) דאין נוהגת שם
קדושת שביעית וציעור (ועי' חמונת יוסף דף קמח: ד"ה
מתני'). הרי דאף דס"ל להרש"ם דעזה עמאה לא נכבשה
אפי' ע"י עו"מ, מ"מ גבולה ותחומה נכבש אפי' ע"י עו"צ.

שיטה ג. שיעור היא בכיבוש עולי מצרים ולא עולי בבל
[ר"ת רמב"ן ריטב"א רדב"ז מהרי"ט. וכן דעת
הרמב"ם לפי כפ"פ רדב"ז כס"מ ותבואות הארץ בלעיל
שיטה א'].

ראשית נעתיק דברי הכפתור ופרח שנקט צודאות שסציבות
עזה היא בגבול עולי מלרים. וכתב (פ"א, דף
מז:): שרבותינו ע"ה צאו "להגיד ולהודיע מה שכבשו עולי
צבל מן הארץ שבתוך אלו המלרים, שהרי עולי מלרים הדבר
מבואר שכבשו הכל מן הקצה אל הקצה", ושם (דף מג.) כ'
"שכבשו כולה צימים ההם לגבולותי הנזכרים צאלה
מסעי", עוד כתב (שם מג:): נמלא שטח החזיקו כל גבולי
א"י הנזכרים בתורה צ"ל אלה מסעי, צאורך כלומר מדרום
לצפון וכו' [אכל לא צרוח צפון, אך צדרום כבשו את הכל
וא"כ גם שטח רצועת עזה כבשו עו"מ] עיי"ש, ומבאר
צמשנ"י (ח"צ עמ' קי"ח). — ולגבי רצועת עזה מצינו מפורש
צכפ"פ (דף מה:): ש' סוף דבר שמכבש עו"מ לדרום
הוא עזה ועזקה וכל חצ'ל הים והארץ ההיא עד נחל מלרים
עכ"ל. וכן משמע מס' תבואות הארץ (ריש פ"א) שצדרום
כבשו עו"מ עד נחל מלרים. — הרי לנו כי שטח עזה היא

לדעתם

לדעתם צדדי צבוס ע"מ. ולקמן (שיטה ד') נדבר עוד
א"י"ה אם לדעת הכפ"פ הוא גם צבוס ע"מ.

ומצאנו מפורש דעת ר"ת בתוס' (גיטין 3. ד"ה ואשקלון)
דעולי צבל לא כבשו את עזה ואשקלון. דאחא דתן
ואשקלון כדרוס, הקשו והא עולי מזרים כבשו, כדכתיב
(שופטים א. יח) וילכוד יהודה את עזה ואת אשקלון ואת
גבולה, ותי' ר"ת דעולי צבל לא כבשו, כדאמר (חולין ז.)
גבי בית שאן הרבה כרכים כבשו ע"מ ולא כבשו ע"מ
ע"י"ש. גם הריטב"א (שם) מצינו תי' ר"ת צבוס יש מפרשים,
והגם שלגבי עכו מסיק דח"י שצ"י כבשו גם ע"מ, וח"י
שצח"ל אינה צבלל בגבולות התורה של א"י, מ"מ ראה
בתורת הארץ (ח"צ פ"ב אות מ"ג) ש' שרק בעכו הוכרח
לומר בן מחמת הכרה מהא דהמוכר עבדו יא' לחירות
וכי, אצל אשקלון [והה"ד בעזה] ס"ל כר"ת שהיא מכיבוש
ע"מ ולא ע"מ, ומבואר שם שכן גם דעת הרמב"ן (בגיטין
שם) ע"י"ש [והוספתי זאת בהולאה השני' במילואים למשנ"י
ח"צ ע"מ קכ.].

בן גם דעת הרדב"ז בתשו' (ח"ד סי' אלף ק"ה) דעזה
היא לגבי תרומות ומעשרות כח"י גמורה, ואפי' חת"ל
שלא כבשו עולי צבל, הרי לא פטרו כמז' שפטרו את בית
שאן, ושוב מלא לבעל כפתור ופרח ש' שעה צבלל א"י
היא עכתי' ד. ומבואר דס"ל דעזה כביבוש ע"מ צדדי,
ולגבי ע"מ מסופק. וכן הבין התורה הארץ (ח"צ פ"ב אות
מ"ה) צבוס.

ובשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' מ"ז) האריך לברר דעזה
דינה כח"ל, מכה כמה ראיות, ונע"ן בהן אחת
אחת צ"ה:

א) דתנן (בב"ב גיטין) מאשקלון לדרוס ואשקלון כדרוס,
ועזה כדרומה של אשקלון היא, והכל שם ח"ל,
דעמי למידק בגמ' (ו.) דצבל לאו כח"י היא מדתן מעכו
לפון, אלמא כל מה שהוא חוץ לגבולין אלו הכל ח"ל עכ"ד.
ורא"י זו ל"ע, שהרי שיעת מהרי"ט דעזה כבשו ע"מ
ולא ע"מ (כלקמן בסמוך אות ב'), וא"כ איזה ראי'
מצינו מהב"ה דגיטין, הרי י"ל דאפי' ע"מ לא כבשו,
וכשיעית הרמב"ם דלעיל שצאמת מפרש בן דמאשקלון לדרוס
לא כבשו ע"מ. ולאידך גיסא י"ל דלעולם נכבשה עזה אפי'
ע"י ע"מ, ואפ"ה מאשקלון ולדרוס כח"ל לענין גיטין בלבד,
כמש"כ ר"י (צחוס' גיטין 3.) משום שרחוקה מעיקר ישוב
א"י ומחשיבות וצחי דינים, ולכן לריך לומר בפני נכתב
וצפני נחתם, אצל לגבי המלות התלויות בארץ לעולם אימא
לך דהוי כעיקר א"י כיון שכבשו ע"מ. ומלאתי במור
וקליעה להריטב"ז ז"ל (סי' ש"ז דף יד.) שהאריך להשיג על
מהרי"ט, והשגתו הראשונה היא כח"ל, דאין ראי' מגיטין
(וכר"י בתוס' גיטין ה"ל).

ב) דבירושלמי (שביעית פ"ו ה"א) איחא צהדיא דחשיב
גניה דאשקלון בתחומי א"י, ודייק הדא
אמרה אשקלון כלחון, ופריך הא כתיב (שופטים א. יח)

וילכוד יהודה את עזה ואת גבולה ואת אשקלון ואת גבולה,
לח"י עזה ואשקלון, ומשני דאין ראי' מן הכתובים דלעולם
צ"י הן אלא שלא נכתבו כביבוש שני של ע"מ צח"י.

מכאן מוכח דס"ל למהרי"ט דשעה עזה כבשו ע"מ ולא
ע"מ, וכן הבין תלמידו בעל כנסת הגדולה (אח"ע)
סי' ע"ד אות ב') כונתו ש' יש סוברים [הוא הכפתור ופרח]
דעזה וכיוצא בה אפי' שלא כבשו ע"מ דין אחד יש להם
כח"י לענין כפי, ומורי הרב ז"ל בתשו' ח"א סי' מ"ז כ' דכל
שלא כבשו ע"מ כח"ל הם לענין כפי עכ"ל. גם צח"ת
מלבושי יו"ט (ח"צ קו' חובת קרקע סי' י"ז) וצח"ת הארץ
(ח"צ פ"ב אות מ"ה) פשיטא לכו צבוס מהרי"ט שעה
נכבשה ע"י ע"מ ולא ע"מ. — אמנם גם צח"י זו י"ע,
שירי זה יש לפרשו גם כמח"א פולחא ה"ל, דעזה עלמה
לא כבשו אפי' ע"מ ורק את גבולה כבשו, או כהרש"ם שרק
מעלי מוסים היו ולא נכבשו ע"י ע"מ, או כהג"ר והפ"מ
דאין עזה שלנו אותה הכתובה בקרא שלכד יהודה. — אך
עכ"פ מוכח מהירי' דאשקלון ועזה הן ח"ל, או שלא כבשו
אפי' ע"מ, או שלא כבשו רק ע"מ. — ובמור וקליעה
ה"ל כתב שצח"י זו הוא מודה, אצל מנין לו למהרי"ט ז"ל
להכריח מכאן שהיא ח"ל לכל דבר, הרי כבשו ע"מ.

ג) דבירושלמי (שלהי זכוריס) אמרינן אין ממנים זקנים
צח"ל, אצל ממנים זקנים צח"ל ע"מ
לחזור לארץ, ר' ילחק בר נחמן הוב בעזה ומנובו ע"מ לחזור,
ר' זמנא הוב צור ומנובו ע"מ לחזור, ע"כ. אלמא דעזה
ח"ל.

גם מראה זו מוכח לבחור דעזה לא נכבשה אפי' ע"י
ע"מ, לפ"ד המלבושי יו"ט ה"ל ש' דלפ"ד הרמב"ם
(הל' סנהדרין 7. ו.) שכל א"י שהחזיקו בה ע"מ ראו'
לסמיכה, עלינו לומר דעזה שלא סמכו בה אלא ע"מ לחזור,
כלומר שהיא כח"ל, לא נכבשה אפי' ע"י ע"מ.

והגב אע"פ עמש"כ הרמב"ם (הל' סנהדרין 7. ו.) וכל
א"י שהחזיקו בה ע"מ ראו' לסמיכה, שנתקשה
הכ"מ מאין מקורו, וכ' שהולא בן מדאמרינן (סנהדרין ה.)
שרשות צני א"י מועלת לעיירות העומדות על הגבולין, ואם
לעיירות האלו מהני כש"כ דמהני למח שהחזיקו ע"מ אפי'
שלא החזיקו ע"מ עכ"ד. ולכאורה צעירות העומדות על
הגבולין אין סומכין, אלא שמי שסמך צח"י מועלת לו
סמיכה זו שיוכל לדון צעירות שעל הגבולין, וא"כ אם ילפינן
שעה ע"מ מק"ו מהם, דיו לצא מן הדון להיות כמותו,
שהועיל הסמיכה שקיבלו צח"י לדון עמה בשעה ע"מ, אצל
מנין שגם סומכין בשעה ע"מ. וי"ל שעיירות ח"ל אשר על
גבולות א"י, הרי עומדות על גבולות ע"מ, העומדות על
גבולות ע"מ, ואם שעה ע"מ לא ה' נחשב לא"י ממש, לא
היה חשיבות לעיירות ח"ל שעל גבול ע"מ, שהרי אין על
גבול א"י המקודשת ע"י ע"מ, אלא רק על גבול ע"מ אשר
קדושה ראשונה שלהן לא קידשה לע"ל, ומדיש חשיבות

לעירות חלה, שמעין שטעט עו"מ (שעל גבולו הם עומדים)
הרי הוא כא"י ממש לענין סמיכה]

ד) מוכיח מהרי"ט שעה חו"ל, דפוק חזי מאי עמא דבר,
שהרי כל ישראל אשר ישבו שם מעולם ושנים
קדמוניות מעולם החזיקו כחול, ורבותינו הקדמונים
שצירושלים החזיקו כחול לענין תרו"מ ושביעית, שרוב
הפירות והתבואה של ירושלים מצידין לה מעזה, ורא"י זו
גדולה מראיית בית שאן שאמרו (חולין ו:): דרכי התיר בית
שאן וכו', ואמרו צירי (פאה ח, ומע"ש ה), כל הלכה שהיא
רופפת בידך ראה מה לצור נהגין ונהוג בן וכו', והקבלה
והמעשה עמוד גדול בהוראה, ומעשה אין בדבר ספק דאינה
נחשבת א"י לענין המצות הנהיגות בה, והרי היא כחול
גמורה לכל הדברים, אחר"ד. ושם בהמשך דבריו מוכח ג"כ
שלעתה עזה היא בשטח כיבוש עו"מ ולא עו"צ, ולכן עמאה
משום ארץ העמים, ויש לה דין סוריא עיי"ש.

וראייתו להבאין יש"א ברכה ז"ל בספרו שו"ת שמחה נא"ש
(סי' ה') שהעיר על מהרי"ט לא הזכיר תשו'
הרד"ז הנ"ל שמחייב עזה בתרו"מ, וכי שאלו בראותו כי
הרד"ז תמן יתדותיו על הכפתור ופרתו, וא"כ כיון
שמהרי"ט בתשו' הנ"ל חולק על הכפ"פ, ודוחה ראייתו
מהיה חורבנה סגירתה (דסנהדרין עא). כנ"ל, לא הולך
שם להביא דברי הרד"ז ז"ל עיי"ש שמאריך בענין יו"ט שני
של גלויות בעזה. — אך דומני כי מהרי"ט שנפטר בשנת
של"ט (כמש"כ בשם הגדולים), לא ראה בימיו עדיין את
שו"ת ^{הרד"ז} שנדפס לראשונה בשנת תק"ט (ככתוב בשער
הספר). [ומש"כ מהרי"ט (בח"צ חאבע"ז סי' מ', בשורש
השלישי, ד"ה עוד) "והרב מוהר"ר דוד י' זמרה ז"ל בראותה
תשובה", כונתו לתשובת הרד"ז בכת"י שהשיב בענין הכוה
עיי"ש ה]. — אלא שקלה תמור שלא נתקבל פסק הרד"ז
שכתב בתשובתו הנ"ל לעזה שהייתה בתרו"מ כא"י ממש,
ולא התחשבו בפסקו לא תושבי עזה ולא רבותינו שצירושלים
שכולם החזיקו את עזה כחול ממש, כעדות מהרי"ט. שאלו
הי' לפחות איזה בית מיוחד בדבר לחוש לחומרת הרד"ז,
הי' מהרי"ט יודע ושומע מה [שתאריך תשובתו היא שנת
שנ"ז, והרד"ז הי' חצירו ובר פלוגתא של מהרי"ט כי רב
(שנפטר בשנת ש"ו), שהי' רבו של המצי"ט אבי מהרי"ט,
ראה כ"ז בשכ"ג, ובתשו' מהרי"ט ח"צ הנ"ל]. ואולי לא
הגיעה תשובת הרד"ז לעזה, או שהשאל שקיבלה לא
פירסמה, כך שלא נחודע פסק הרד"ז עד הדפסת ספרו.

והנה מהרי"ט הנ"ל מחשיב את עזה כחול גמורה, לפיכך
מתרו"מ, ולהתיר בה חרישה בשביעית, כדמשמע
מש"כ שם סתם עיירות שהניחם כדי שיסמכו עליהם עניים
בשביעית כל שזה הארץ אשר סביבותי הניחו לחרישה
ולזריעה, וכן מדלגשי עזה מעולם החזיקו כחול. ודבריו
נעיג, כאשר עמדו ותמכו עליו המלבושי יו"ט הנ"ל והתורה
הארץ (ח"צ פ"ב אות מ"ה) ממענה מפורשת (שביעית פ"ו

מ"א) שצאחן שהחזיקו עו"מ מאכל חבל לא נעבד. [ואין
לומר שמך עמנו על דברי רש"י (חולין ז: ויצמות עז).
וכן משמע מדבריו (בחגיגה ג:): דשטעט עו"מ מותר לתרום
ולזרוע, שכבר תמה מהרי"ט קורקוס (הל' תרומות ח, ה)
על רש"י ממשנתו, ותי' צ"י אופנים דרש"י לא כ"כ לפי
המסקנה, אצל להלכה קיי"ל כמשנתו, וכמש"פ הרמב"ם
(שמו"י ד, כו) ועיי"ש במל"מ שג"כ נשאר בקושיא על רש"י,
וע"ע בתוכ"א שם אות ל"ד. והתוכ"א ר"ה לדחוק שכונתו
רק לענין קדושת שביעית שלא נהגו בפירות עזה שהציוא
לירושלים, וסמכו עצמם על הסוברים שאין בפירות שטח
עו"מ קדו"ש, אצל מלאכת קרקע חסורה בעזה, אך דחה
זאת דממש"כ מהרי"ט שהיא חול גמורה משמע שגם עצודה
מותרת שם כמו בחול. — [ובמור וקליעה (שם דף יד:):
כי להשוות דברי רבותינו הרד"ז ומהרי"ט, ועדות שניהם
נאמנה, מר אמר חדא ומר א"ה ולי"פ, רד"ז מחייב פירות
ישראל אשר בעזה בתרו"מ לבעל הקרקע עמנו. ומהרי"ט
מעיד כי פירות עזה שהוצאו לירושלים שסתמן רובן מן
הגויים, דאית דכו תרתו, מקרקע גוי ולקות, וע"ז סמכו
צירושלים לפטרם מתרו"מ. ולא כדאסיק מהרי"ט אדעתא
דמש"ה עזה נחשבת לחול עיי"ש באורך. אך היתר חרישה
וזריעה שנהגו אנשי עזה בשדותיהם בשביעית, כדמשמע
פשטות לשון מהרי"ט, עדיין לא נתיישב לנו].

והאמנם מהרי"ט לשיטתו אזיל, שכי' (בח"א סי' פ"ד)
להתיר זריעה בשביעית צידון, הגם שהיא בשטח
עו"מ (כמש"כ בסי' מ"ז הנ"ל), וגם ע"ז כבר תמה המלבושי
יו"ט, וראה במשנ"י (ח"צ עמ' קל"ד, ובהערה מ"ה שם)
שנשארנו צ"ע בדברי מהרי"ט. אלא שכתבנו שדינו דין אמת
כיון שצידון היא חוץ מגבול עו"מ, ושם נאכל ונעבד, וכ"כ
המלבושי יו"ט לגבי עזה, דכיון דלהרמב"ם היא חוץ מגבול
עו"מ, לכן ע"ז סמכו עצמם להחזיקה כחול גמורה (וכנ"ל
שיטה צ').

[לפי מה שעלה לנו שאשקלון בשטח עו"מ היא, תתיישב
תמיכה השואל שהקשה למח"צ חיות (בח"י גיעין
צ. דאי אשקלון כדרום כלומר חול, א"כ איך אמרין
צירושלמי (פאה פ"ג) תרי אחי הוו באשקלון, הוי לבון
מגורין (שכנים) נכראין, אמרו כד אלון יחודאין סלקין
לירושלים חן נסבין מהן כל מה דאית לבון, זימן הקב"ה
מלאכים נכנסים ויואלים וכו'. הרי שעלו לרגל מאשקלון, וא"כ
עכ"מ מא"י היא, דמי שדר בחול פטור מן הרא"י כמש"כ
הוס' (פסחים ג: ד"ה מאלה). וכי לתרץ שעלו לרגל לא
מחמת חיוב אלא החמירו על עצמם, או שעלו רק להתפלל
צירושלים לא לעלי לרגל עיי"ש. ברם לפי מה שנחזאר
דאשקלון בא"י שכבשו עו"מ א"ש, דהגם דקדושה ראשונה
לא קידשה לע"ל, זה רק לגבי מצות התלויות צאחן, אצל
קדושת שכינה ומצות ישיבת א"י יש בה, כמש"כ הכפ"פ
(פ"י דף לה). ראה משנ"י (ח"צ עמ' קכ:). ועד כאן לא
פטרינן לעלות לרגל אלא מחול גמורה, כנצינן דר' יהודה

בן בתירה (פסחים ג:), אשר היה בארץ ארם נהרים ע"י צבל (כתבאות הארץ עמ' רח"ז). וע"ע במל"מ (הל' קרבן פסח א, א) וצ"ב אור חדש (לפסחים ג:). ובשו"ת לין הקודש (ח"א, סי' מ"ב סוף אות א') וצ"ב רבי עקיבא ותורתו (עמ' רכ"ז), ובמשנ"י (ח"ב עמ' קי"ב: הערה א'), ותו לא מידין.

שיטה ד. שעה היא בגבול כיבוש עולי בבל [ר"י בתוס', בן משמע גם מכפ"פ, אבל ממקום אחר בדבריו משמע שרק עו"מ בבשורה, בן סלקא דעתו דרדב"י, בן דעת החזון איש ולדעתו ס"ל בן גם להגר"א].

בתוס' (גיטין ב. ד"ה ואשקלון) הקשה ר"ת על מתני' דאשקלון כדרום, והא' אשקלון מא"י היה וכו', וכתיב הפילה לישראל לנחלה וכו', ואח"כ לכדוה כדכתיב וילכוד יחודה את עזה ואת אשקלון ואת גבולה. ומציאים בתוס' תי' ר"ת (הג"ל שיטה ג') ומפלגים בדבריו, ואח"כ מציאים תירוצ' ר"י דאפילו צלד עכו של א"י ל"ל בפני נכתב וכו' לפי שהיה בסוף הגבול ורחוק מעיקר ישוב א"י ומופלג מן הישיבות ובתי דינים וכן יש לתרץ גבי אשקלון עכ"ל. ולפ"ז ס"ל לר"י דאשקלון מא"י היה וכן עזה, כדכתיב וילכוד יחודה את עזה ואת אשקלון וגו', ואפי' מכיבוש עו"ב, כמו ח"י עכו שללד א"י, ומה שלענין גיטין היה כחול' שחייב לומר בפ"י ובפ"ג, הוא ענין מיוחד לגיטין, לפי שרחוקה מהישיבות לא בקיאות בה לשמה. אבל לגבי המלוות התלויות בארץ הרי היה כשטח עו"ב צא"י.

ולכאורה קשה טובה מירושלמי (שביעית פ"ו ה"א) שאמר מן מה דתני גניא דאשקלון (בתוך גבול א"י) הוה אמר אשקלון כלחון, וגמנו עלי' לפוערה מן המעשרות, וכ"פ הרמב"ם (הל' תרומות א, ה). ועוד דתניא בתוספתא (אהלות יח, א) עיירות המובלעות צא"י כגון ססית וחברותא אשקלון וחברותא ח"ט"פ שפערות מן המעשר ומן השביעית אין בהם משום ארץ העמים, ופסק כן הרמב"ם (הל' טומאת מת יא, יב), חזין שאשקלון היה חו"ל אלא שמובלעת צא"י, וי"ע. — ומכאן ראי' לכאורה לר"ת הג"ל דס"ל דעו"ב לא כבשו את עזה ואשקלון. [ואין להקשות על הרמב"ם (הל' תרומות א, ז) שבי' שגבול א"י הוא מאשקלון צדרום עד עזה צלפון. הרי דאשקלון היה בקצה גבול א"י, וממנה והלאה חו"ל, ואילו מהתוספתא הג"ל משמע שהיה עלמה חו"ל, אבל כולה מובלעת בתוך תחום א"י. דאח"כ הא' והא' חיתנייהו שהיה על הגבול ובלעת פנימה לא"י].

[עין בכפ"פ שמשמע ממנו שעה בשטח עו"ב, וממקום אחר משמע דס"ל שהיא רק בשטח עו"מ].

מדבריו הכפתור ופרח משמע ג"כ דס"ל דשטח עזה נכלל בגבול עולי צבל. שבי' (פמ"ה דף קו:) צביאור הגמ' (יצמות קכב.) נכרי שהי' מוכר פירות בשוק (צח"ל)

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 168

ואמר פירות הללו של עזקה בן (עיר צא"י ופירותי משוברים, רש"י) לא אמר כלום לא נתכוין אלא להשביח מקחו. שהיה העיר הידועה לדרום ארץ יהודה, וזכרנוה צ"י בעיירות, ופרותי משוברים, ואם אמר הגוי שהם מאותה העיר כלומר מא"י עד שנלכדו לעשרה דאורייתא אין שומעין לו עכ"ל. [והכתבאות הארץ (פ"ג, הו"ל) לז"ל עמ' קכ"ב] משיג עליו כי עזקה צלפון יהודה היא בעמק האלה עיי"ש, והוא "תל עזקה" ע"י מושב זכריה, 8 ק"מ דרומית מערבית לבית שמש. ותיאור התבואה מתאים למ"ש שפירותי משוברים, דאילו עזקה שצדרום היא צמדבר חולות. לעומת זאת קרובה עזקה שצדרום יותר לחו"ל ויותר קרוב לומר שממנה הביאו למכור לשווקים שצח"ל. חזין מהכפ"פ שעזקה זו שצדרום עזה (הג"ל עמ' קמ"ה.) היא מא"י וחייבת צתרו"מ מדאורייתא, כלומר שהיה מכיבוש עו"ב, דאילו על כיבוש עו"מ כ' הכפ"פ (דף לה. ומה: ד"ה רבותינו) שחייב צמלות התלויות בארץ רק מדרבנן. ומתוך כך ידעין דכש"כ בעיירות אשר לפונות לעזקה, דהיינו עזה וסביבתה שנכבשו ע"י עו"ב, חוץ מעיר אשקלון עלמה שהיחור עו"ב ולא כבשורה, כמש"כ הכפ"פ (פ"י דף לה: ופ"א דף מה.) עפ"י התוספתא (אהלות יח, א) הג"ל עיירות המובלעות צא"י, כגון סוסיתא ואשקלון וחברותא פערות מן המעשר והשביעית וכו', והר"מ ז"ל שם צזה הענין בית שאן ואשקלון בשוה וכו' עכ"ל, כלומר דשניהן בשטח עו"מ ולא עו"ב.

ויותר מפורש הוא בכפ"פ (פ"ה דף יא. ד"ה אם בן) שבי' א"כ צבל מקום שהוא מנחל מרים ועד כזיב ואינו נזכר עליו שהונה בכיבוש שני כמו שהוזכר מצית שאן וחולתו, ראוי הוא שנקחנה צמחוק מעזרה עכ"ל [וגם שם מציא התוספתא אהלות הג"ל עיירות המובלעות וכו' אשקלון וכו', משמע שכן עלמן פערות, אבל סביבתן בגבול עו"ב]. — וכן מהבאר לעני' קטע קשה בכפ"פ (פ"י דף לה:) ואעתיק לשוני, ותיאורו לפענ"ד צמוסגר, וז"ל: ואם בן כל מה שבתוך גבולי א"י הו' צאלה מסעי הכל לכל הפחות קדוש בקדושת א"י לכל התועלות המצוקשים ממנה, ולענין חיוז חוקיה יש הפרש וכו', ממנה שהבאר יש לנו לעזקה שהיה צלפון נחל מרים צסמוד, כנוצ או לוד [כלומר שהיה שיה לגמרי לאלה, הנמצאים צמרכז א"י נוטים דרומה, והם ודאי א"י, כמש"כ צדף נה:], וחלצה שהיה מכיבוש עו"מ והוא לדרום הר הכר צסמוד [25 ק"מ לפונות מזרחית לעריפולין] הוא באושא ושפרעס [הנמצאים צלפון א"י, וגם הם צודאי א"י, כמש"כ שם נה:], חוץ ממלות התלויות בארץ וכמו שקדם [לעיל לה: שבי' שמתכזיב לפונה לא החזיקו עו"ב, וכ"כ (צדף מט.) שאשר לא הוריש את יושבי עכו ואת חלצה, וכונתו שאעפ"כ נחשב בכיבוש עו"מ אבל לא צעו"ב] עכ"ל. הרי לנו לפ"ז שעזקה שיה לגמרי לעיקר א"י, כלומר שגם היא צכלל שטח עו"ב, ורק צלפון א"י כבשו רק עו"מ ולא עו"ב.

גבול ידוע) על שפת הים, וחוף מכרכים צודדים שלא קידשו עו"ב, וכי (שם צאות ו') שזו גם דעת הגר"א, והלכך כל הארץ לגבולותיה לנפון עד חמוס וחלר עינן חייבת צמעער וצשיעית וספיחיהן חסורין, כמבואר בס"ד צמשנ"י (ח"צ עמ' קכ"ג). והצאנו שם (עמ' קכה.) ג"כ מהחס"ד (לתוספ' ד, ד) שצדקו החזיקו עו"ב צכל מה שחזיקו עו"מ [חוף מעיירות אשקלון ועזה, שכפי שנתבאר לעיל לא נכשעו. באשקלון מבואר צירי (שציעית ו, א) שהיא כלחוף, ובעזה מבואר צירי (ציוכוריס ג, ג) שהיא לגבי סמיכה כחול"ל]. וולגבי דעת התצואות הארץ, עיי' ה ש מ ט ה לקמן עמ' רע"ו].

ה. סיומא דמילתא

היצא לנו מכל האמור: כי דעת רוב הראשונים ואחרונים שרלועת עזה נכשע עיי עולי מלרים, וכל שכן היסוצים שמזרחית לה. ה"ה: ר"ת רמב"ן וריטב"א (כנ"ל אות ג') ורמב"ם לפי הכפתור ופרה רד"ז וכס"מ לגבי אשקלון (כנ"ל אות א') ולכאורה הכ"ד לגבי עזה. וצפירוש כתבו הרד"ז ומכרי"ע שעה צשעה עולי מלרים (כנ"ל אות ג'). חמוס גבול מצורר לא נתנו לנו, אדרבא מלאנו צמכרי"ע שהחורצתה סגירתה שצתחוס עזה היא לפי דעתו צבר צשעה עולי צצל (כנ"ל אות צ'). וא"כ כל מה שצתחוס אשקלון ועזה מזרחת יש לנו להחזיקו כשעה עולי צצל. ומכל היסוצים הנ"ל צראש דצרינו, חין גם אחד שנוכל להקל צו ולהחזיקו כשעה עו"מ. — וכבר כ' החזו"א (צסדר השציעית אות ד') יש מקומות צארץ שלא צשום עו"ב וכי, אצל חין הדצר ידוע לנו צעדות צרורה שיש לסמוך עליה, וקל להכשל, ולכן חין להקל צספיה ח"י עכ"ל. — ולא עוד אלא שמשמעות ר"י צתוס' (ואולי גם הכפ"פ) והחזו"א, וכן ס"ל לדעתו גם להגר"א, וכ"כ החסדי דוד שכל גבול דרוס מערצ נכשע אפי' עיי עולי צצל (כנ"ל אות ד').

וא"כ האדמת קודש, שעל פיו סימנתי צמפה שרלועת עזה לא נכשע עיי עו"מ ועו"ב, יהיד הוא. כי אפילו כר"ש סיריליוו והרמב"ם לפי המלצושי יו"ע הסוצרים שעה לא נכשע עיי עו"מ (כנ"ל אות צ'), מ"מ גם לדודו חחומה סציב נכלל צשעה עו"מ. [וכש"כ שאין חנו יכולים לנקוט כהצית אדם והתורה הארץ (כנ"ל אות א') שהרמב"ם סוצר שאשקלון היא מחוף לגבולות התורה, נגד הכפ"פ רד"ז כס"מ ומלצושי יו"ע].

ולגבי העיר עזה עצמה, שהעיד מכרי"ע שרצותינו הקדמונים החזיקוה כחול"ל, ורוב פירות לירושלים היו מציאים מעזה. ראה התורה הארץ (ח"צ פ"צ אות מ"ה) לומר שרק לענין קדושת שציעית הקילו צהם, להסוצרים שצשעה עו"מ חין קדו"ש. אצל דחה זאת, שהרי מכרי"ע העיד שגם חושצי עזה מעולם החזיקוה כחול"ל, ומשמע לכל מילי אפילו לעבודת קרקע. המסתבר צזה הוא מש"כ המלצושי יו"ע הנ"ל שהם סמכו עצמם על דעת הרמב"ם

ברם חזיקו להכפ"פ (פ"ז דף כה:) שכי אשקלון ועזה צבר ידעת שהם מצבום יחושע שכן כתוב (שופטים א, יח) וילכו יחודה את עזה וגו', תוספתא אלהות (יח, א) עיירות המוצלעות צא"י כגון וכו' אשקלון וכו' אע"פ שפטורות ממעשר ושציעית חין צהם משום ארץ העמים, סנהדרין (ע"א) מקום ה' צתחומי עזה והיו קורין לו חורצתה סגירתה, ונגעי צתים חינם אלא צא"י דארץ אחחחכס כתוב צה ותנן (נגעים יב, ד) ירושלים וחול"ל חינם מטמאים צנגעים עכ"ד. — והנה מדכת צתחילת דצריו שאשקלון ועזה מכיבוש יחושע, משמע לכאורה דדוקא עו"מ צשום ולא עו"ב, וכן משמע לי להתורה הארץ (ח"צ פ"צ אות מ"ה) צכונת הכפ"פ עיי"ש. חמוס ל"ע שהרי הוכחת הכפ"פ מ"ש"ם (סנהדרין ע"א) היא שעה צשעה עו"ב, דל"כ לא ה' מכרי"ע הנ"ל (ח"א ס' מ"ז) נזקק לדחות ראי' זו [שכי דמזמן צית ראשון היתה אותה חורצה (כלומר אצל עו"ב לא צשום), או שהיתה צתחומי עזה, ושם צשום עו"ב, אצל לא את עזה עצמה] שהרי גם לדידי' עזה צשום עו"מ דכנ"ל. ומה שהכפ"פ הציא את התוספתא לכאן, אולי רק לומר דאשקלון עצמה פטורה מתרו"מ וכנ"ל. וא"כ מש"כ הכפ"פ שאשקלון ועזה "מכבוש יחושע" אולי לא צה לאפקוי מכיבוש עו"ב, ועדיין ל"ע.

אך ראינו להכפ"פ (פ"א דף מד:) שכי כי תחוס עו"ב לפי משנת שציעית (פ"ו מ"א) מנחל מלרים (צדרוס) עד כויב (צלפון), אצל לפי מס' גיטין (ב). ותוספתא [אולי ל"ל ירושלמי] שציעית, קליות עולי צצל רקס (צמזרח לפון, כ"כ שם מד.) ואשקלון (צמערצ דרוס), והם זויות הקוטר האלכסוני עכ"ד. הרי ס"ל כאן לפי מס' גיטין דגבול עו"ב צדרוס הוא אשקלון, ולא נחל מלרים. ולפ"ד ר"י צתוס' (גיטין ב.) כמוצן חין ראי' מגיעין, דשאני התם שרק לגבי גיטין נחשצת אשקלון כחול"ל כיון שרחוקה מהשיצות, אצל לעולם צכיוש עו"ב היא. אלא שלא ידעתי חם הכפ"פ צכלל מציא סצרת ר"י. — סיומא דמילתא, לכאורה נראה מכמה דוכתי הנ"ל צדעת הכפ"פ שעה וסצינתה היא צשעה עו"ב, אצל לא צרור ולי"ע.

דברי הרד"ז צתשו' (ח"ד ס' אלף ק"ה) צבר הצאנו לעיל (אות ג') שכי דעה היא לגבי תרו"מ כא"י גמורה "ואפילו חת"ל שלא צשום עולי צצל" וכו' — הרי דמתחילה סלקא דעת' דעה נכשע אפי' עיי עו"ב, אלא דשז מספקא לי'. וא"כ כיון דרוב הפוסקים הנ"ל ס"ל דעה נכללת צגבול עו"מ ולא עו"ב, וצדברי רד"ז לא מלאנו גילוי דעת צרור, מסתבר שלא לאפוש' פלוגתה, ולהכליל גם את הרד"ז צהדי הפוסקים הנ"ל. וכאשר כן ס"ל לרד"ז דעת הרמב"ם שרק עו"מ צשום (וכנ"ל שיטה ג').

דעת החזו"א (שציעית ס' ג' סקל"ב, צגבולי ח"י אות ג') דלהרמב"ם החזיקו עולי צצל צכל גבולות עו"מ מנחל מלרים שצדרוס עד חמוס שצלפון, חוף מרלועה (צלי

קודש נמצאים לכאורה בשטח שלא כבשו עו"מ ועו"ב, וכיון שנפגשם חשקה לשמור שמיטה כהלכתה, מסתפק כת"ר אם יש מקום להחמיר שם לנהוג בו שביעית כהלכתה.

ראשית כל עלי להקדים, כי אכן ליינותי צמפת חיי שלי את גבול האדמת קודש צפינה הדרומית-מערבית של חיי, אבל צפירות כחצתי על המפה כי אין להסיק ממנה מסקנות להלכה. כי צנזון דידן הצאנו שם (צח"צ עמ' קיח—קיע), וכעת נתברר לנו הענין עוד ביתר שאת (כמבואר צע"ה בארוכה צסיומן הקודם) כי דעת רוב הראשונים והאחרונים, שהשטח ההוא, אשר עלומים בתוכו, נכלל בשטח עולי מלרי ס. ה"ה: ר"ת (צח"צ) גיעין (צ. 3), רמזין וריעצ"א (גיעין 3). לפי תורת הארץ (ח"צ פ"צ אות מ"ג), רמז"ס (ה"ה תרומות א, ז) לפי כפתור ופרח (פ"ה) רד"ז כסף משנה ותבואות הארץ (עמ' נ"א). וכן כתבו צפירות צסו"ת הרד"ז (ח"ד סי' אלף ק"ה) וצסו"ת מהרי"ט (ח"ה סי' מ"ז) וצסו"ת מלבושי יו"ט (ח"צ קו"י חוצת קרקע סי' י"ז), וכן ידועה דעת הכפתור ופרח צכמה מקומות (כמבואר כל זה בארוכה צסיומן הקודם) שעולי מלרים כבשו הכל מן הקצה אל הקצה [כלומר צדרום הכל ורק צלפון מערב לא כבשו הכל].

יתר על כן דעת ראשונים ואחרונים כי השטח ההוא נמלא גם בשטח עולי צל, כדמשמע מהצו"ה (שביעית סי' ג' סקל"צ, צגבולי חיי אות ג' וד') שלרמז"ס החזיקו עולי צל בכל גבולות עולי מלרים מנחל מלרים צצדרום עד חמנון צצלפון, חוץ מכרכים צודדים, וכתב עוד (שם אות ו') שזו גם דעת הגר"א, והלכך כל הארץ לגבולותיה לצפון עד חמנון וחצר טימן חייבת צמעט וצביעית וצפיחיהן צסורין. — כן למדים אנו גם מדברי החסדי דוד (לתוספתא ד, ד) [וכן גם שיטת האדמת קודש] כי צדרום חחום עולי מלרים ועולי צל שור ושם חיי צלי ספק, כמבואר צמשגי (ח"צ עמ' קכ"ה) עיי"ש. וא"כ שהשטח ההוא אשר מזרחית לעזה הוא לדעת רבותינו הנ"ל בשטח עולי מלרים, יש לנו לדעת החסדי דוד הנ"ל להחזיקו גם צכלל כיבוש עולי צל. וכן הוכחנו (צסיומן הקודם אות צ') גם מהר"ש סיריליא ומהרי"ט דס"ל דעזה ע"מ חמנס חיינה גבול עו"צ, אבל תחומה הוא צגבול עולי צל. [ועיי' צהשטת דלקמן עמ' רע"ו].

לפי הדברים האמורים יולא לנו שמצחינה צגבולות חיי יש לנו להחזיק את עלומים לחיי גמורה אשר צשטח עולי צל. והגם שהאדמת קודש (צדף פה. נד. וקמה.) מוכיח כשיטתו, כמובא צמשגי (ח"צ עמ' קי"ט הערה י"ט), מ"מ דעת כל רבותינו הנ"ל צודאי מכרעת נגדו. — ולא עוד אלא שמסופקני אם חמנס גם לדעת האדמת קודש צרור הוא שעלומים וצדותיה נמלאים מחוץ לגבול עולי מלרים. כי אכן מתה האדמ"ק קו ישר מקדש צרנע עד אשקלון, ועלומים מחוץ לקו היא, אבל לעי"ד הסצרא נותנת שקו הכיבוש הי

(כמו שפירשה הוא) וכן גם דעת הרש"ס, דעזה לא נכללה צשטח עו"מ, וא"כ אין שם דיני צביעית כלל. — צרם חס הי ישוב יחודי צעזה, והיו חושצי היום ג"כ נוהגים כן להחזיקה כח"ל, היינו יכולים לימר פוק חזי מאי עמא דבר. אבל מאחר שזה הרצב עשרות שנים שהישוב היחודי צעזה צטל לגמרי, ח"כ צטל גם המנהג ההוא, וכעין שבי צסו"ת שמחה לחיי"ש (סיומן ה') הנ"ל לגבי יו"ט שני דאחר צצטל הישוב צטל המנהג ויש לדון עלי' מחדש. וצשלמא חס הי צרור לנו שצזה היא ח"ל, שפיר היינו גם עתה פוסקים להם כן, אבל מאחר שדעת רוב פוסקים היא שצזה צשטח עו"מ, וי"א חפי' צשטח עו"צ, וכן משמע מהצו"ה הנ"ל, יש לנו ללכת אחרי רוב פוסקים. וידוע מש"כ הצו"ה (שביעית כג, ה) כי גם צחיי' חזלין צתר רוב פוסקים נגד הרמז"ס. וגם צלח"ה צדעת הרמז"ס עלמו ס"ל לרוב פוסקים שצטח עזה הוא צגבול עו"מ. [ויזיין כי זה רק לגבי עזה, אבל את העיר אשקלון של היום יש להחזיק כשטח עו"צ, כמש"כ צמשגי (ח"צ עמ' קכו). שרק אשקלון העתיקה החרצה היום, שהיא על חוף הים (כרכפ"פ דף מצ). לא נתקדשה, אבל אשקלון של היום היא צתחום עו"צ עיי"ש. וכן מלאחי צס' דרך חמה, ציחור צגולות חיי (ווארשא תרס"א) אות ל' ס"ק כ"ה, דאשקלון של היום חיינה העיר הישנה, אך צנתה מחדש].

ודין שטח עו"מ ציארנוכו צמשגי (ח"צ עמ' קז—קט), עבודת קרקע ואפילו עבודות דרצנן צסורות שם לכוי"ט (תורת הארץ ח"צ פ"צ אות ל"ד). ולהר"ש הר"ש וסיעתם אין שם לא ציעור, ולא קדושת צביעית, ולא חיסור ספיחין, ראה מל"מ (ד, כז) הגר"א (צסו"ה) פלח"ש (ד, כה). ולהרמז"ס יש קדו"ש וציעור, וחמנס אין חיסור ספיחין, אבל חס עצר וזרע חסור צאכילה (ריד"ז ד, י). והצו"ה (צסדר השביעית כו, ד) פסק כהרמז"ס. חולם ראה לעיל (עמ' סה). לענין זרע צחיסור, חס חסור צשטח עו"מ.

סימן מז

בענין הישובים שבדרום-מערב א"י

בס"ד, מוצש"ק אור ל"ט אדר תשל"ב, פעה"ק ירושלם חובב"א.

שוכט"ס לכבוד מכובדי הרב הגאון החו"ב איש האשכולות מו"ה מאיר שלינגר שליט"א רבה של שעלבים.

אחדשת"ה בכל הכבוד הראוי,

על ענין המושב „עלומים" הסמוך לעזה, מזרחית דרומית לה, שלפי איתורו במפה הגדולה מקומו כשני ק"מ מערבית לקו גבול עולי מצרים ועולי בבל של בעל ה„אדמת קודש", כפי שמסומן במפת א"י אשר במשנת יוסף ח"ב, וצדותיהם הם במערב המושב, פונים ימה, כך שלפי גבול האדמת

היו קל מסוריא, ואם בסוריא אין מוכרין שדות לנכרי מדרבנן כ"ל, כש"כ זא"י בשטח עו"מ.

גם העטם שהחמירו בסוריא בשדות יותר ממצתים, מפני שיש בשדה תרתי, חניית קרקע ומפקיעה מן המעשרות כ"ל, שייך ג"כ בשטח כיבוש עו"מ זא"י. שהרי בסוריא נוכחות המלוות התלויות בארץ רק מדרבנן כמש"כ הרמב"ם (כל' תרומות א', ד' ושמ"ו ד', כו), וכמו"כ זא"י בשטח עו"מ, שפסק הרמב"ם (שמ"ו ד', כו) שאסור בעבודה בשביעית אבל הספיתין מותרים, כי מהר"י קורקוס דכל שהוא זא"י מן התורה אסורו רבן במקום כיבוש עו"מ, אבל ספיתין שמעולם הם רק מדרבנן לא גזרו שם, וכי המל"מ אבל כל שאר דיני שביעית וציעור נוכחין שם להרמב"ם, וכן דעת האחרונים: פאה"ש (ד' סקכ"ה) הגרע"א, מעשה אורג, רידב"ז, תורת הארץ (ח"ב פ"ב אות ל"ה), חזו"א (שביעית ג', כ"ה), כמבואר במשנ"י (ח"ב עמ' ק"ח) עיי"ש. [וגם לשיטת הר"ש וסיעתו, שכתבו האחרונים שלא נוכח קדושת שביעית בשטח עו"מ (ראה משנ"י ח"ב עמ' ק"ז), מ"מ שו"ס זכר שטח עו"מ לסוריא (שם עמ' קל"ז): עיי"ש]. וכן לענין תרומ' דעת הרמב"ם (כל' תרומות פ"א ה"ה וה"ז) שנוכחות מדרבנן בשטח עו"מ. — וא"כ במכירה לנכרי בשטח עו"מ, ג"כ תרומתו חתומה, חניית קרקע ומפקיעה מהמלוות התלויות בארץ כמו בסוריא.

ומצאנו דעות הראשונים שמקום כיבוש עו"מ הרי הוא כסוריא, כמש"כ הר"ש הרא"ש והגר"א (שביעית פ"ו מ"א) דרך במחזור לא נעבד שם שביעית, אבל בתלום עושין כמו בסוריא, וכי התו"ט שכן משמע גם מהרמב"ם (ד', כו), כמבואר במשנ"י (ח"ב עמ' קט). עיי"ש. — וכ"כ בשו"ת מהר"ט (ח"א סי' מ"ז) שכל א"י שלא כבשו עולי צבל, יש לה דין סוריא, לקולא ולחומרא, כדאמרינן (גיטין ח). צ"י דרכים שוותה סוריא לא"י וצ"י לחו"ל, עפרה עמא כח"ל, והמוכר עבדו לסוריא כמוכר בחו"ל, והמביא גט מסוריא כמביא מחו"ל עיי"ש. והבסיס עמו הרעב"ז ז"ל צמור וקליעה (או"ח סי' ש"ו, דף יז:) שהאריך וכי שכל מה שכבשו עו"מ בארץ כנען ובארץ פלשתיים הכל דינו כסוריא עיי"ש. — ונמצינו למדים שכמו שסוריא ישנו איסור דרבנן לא למכור שדות לנכרי, כמו כן בשטח כיבוש עולי מלרים השוכה לסוריא.

ולבאורה יש לראות זאת גם מדאמרינן שם (צגיטין ח:): שצ"י דרכים שוותה סוריא לא"י, חייבת במעשר ובשביעית כא"י, והרואה להכנס לה צטורה נכנס, והקונה שדה בסוריא כקונה בפרוארי ירושלים, למאי הילכתא שכותבין עליו אונן ע"י עכו"ם בשבת, ואע"ג דאמירה לנכרי שבות, משום ישוב א"י לא גזר רבנן. פירש"י ישוב א"י: לגרש עכו"ם ולישב ישראל זה עכ"ל. וא"כ בסוריא, והב"ד וכש"כ בשטח עו"מ, יש איסור מכירת שדות לנכרי, גם מלד מלוא ישוב א"י, שאם נלצינו לגרש עכו"ם ולישב ישראל בהן, צודאי פשוט שלא למכור להם שדות, שעי"ז עוד מוסיק

תלוי בטופוגרפיה, דהיינו שהכיבוש הגיע עד דרך מסויימת, גבעה, הר, עמק או נהר. והאדמת קודש אשר מקדש צנוע עד אשקלון לא מלא בתנ"ך ובחז"ל נקודה באמלע, מתח קו ישר ציניכן. אבל למעשה כל מקום שהוא בסביבות קו הגבול שלו, אפילו אם הוא בחוץ, הרי הוא בספק גבול עולי צבל, דהיינו בספק א"י גמורה. וכבר כי החזו"א (שביעית כב, ח) דבדבר שפיקרו דאורייתא לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא, וגם לדין אזלינן לחומרא.

וא"כ אפוא צודאי מהראוי לשמור שם שביעית כהלכתה, ומי יתן ומהם יראו וילמדו שאר המושבים, ויהי צוה קידוש שם שמים שיקרב גאולתנו, כמוצא בסוף הפתיחתא דאגדתא (במשנ"י ח"ב) שכל כנישתא וכנישתא המקיימים שמיטה כהלכתה הם לאות ולמופת, וחשובים הם מאוד מאד בעיני השי"ת המביט לארץ עד שתתראה מעשי להקציה. כ"ד ידידו דושת"ה ביקרא דאורייתא, המצפה לחסדי ד' בב"א.

סימן מח

לא תחנם, אם נוהג גם בשטח עולי מצרים

לרב אחד,

על אשר נסתפק כת"ר בלאו דלא תחנם, באיזה שטח של א"י נוהג, אם רק בשטח כיבוש עולי בבל (קדושה שני), או גם בשטח כיבוש עולי מצרים (קדושה ראשונה), ומה דינו בשטח שלא כבשו אפילו עו"מ אלא שכלול בגבולות התורה המפורשות בפ' מסעי.

א) [שטח כיבוש עולי מצרים הרי הוא כסוריא, ומדמצינו שבסוריא אסרו רבנן הה"ד בשטח עו"מ].

בש"ס (ע"ז כ"ה) וזרמב"ם (כל' ע"ז פ"י ה"ג) ושו"ע (יו"ד קנ"ה, ח—י) ופפ"ת השלחן (סי' א' סי"ז) מבואר דהלכה כר' יוסי, שזא"י אין מוכרין ואין משכירין שדות לנכרי (מכירה היא איסור דאורייתא שנותן להם חניה בקרקע, ושכירות גזירה משום מכירה, רש"י), ובסוריא שהיא כיבוש יחיד ולא שמי כיבוש, אין מוכרין שדות לנכרי (דשדה דאית זה תרתי, חניית קרקע והפקעה ממלוות, גזרו זה רבן צבנן בסוריא אטו א"י), אבל משכירין שדות לנכרי (שהיא גזירה לגזירה, שכירות אטו מכירה, ומכירה דסוריא אטו א"י). ובחז"ל מוכרין וגם משכירין שדות לנכרי.

ושטח שנכבש רק ע"י עולי מלרים ולא ע"י עולי צבל לא גרע מסוריא, כמפורש ברמב"ם (שמ"ו ד', כח) ספיתין סוריא ועבר הירדן מותרין באכילה, לא יהיו חרות אלו חמורין מא"י שהחזיקו זה עולי מלרים עכ"ל, וכי הרדב"ז דהולך לק"י לשמעין דאין סברא להחמיר עליהם יותר מאותן שכבשו עולי מלרים. — וא"כ דסוריא אינה חמורה מא"י שהחזיקו רק עו"מ, שמעינן ששטח עו"מ זא"י צודאי

בחול'ל לפי שאינה ארלינו, אצל כל אי' שכבשוה עולי מנרים
בכלל האיכור עיי"ש.

(ב) יש לעיין אם בשטח עו"מ מותר להשכיר שדות לגוי כמו
בסוריא].

אבל יש להסתפק אם מותר בשטח עו"מ להשכיר שדכו
לנכרי, אשר בזה קיי"ל דצסוריא משכירין שדות לנכרי
כג"ל. מי אמרינן דכיון דלגבי הלכותיה שותה לסוריא, לכן
מותר כמו צסוריא. או דילמא נבי שהלכותיה צסוריא, אצל
כיון שצטממה אי' היא, שייך בה איכור שכירות, דגזרינן
אע"פ מכירה בא"י [ואין להוכיח ממה שהתירו המצוי"ט (ח"צ
סי' ס"ד) ומכרי"ט (ח"צ סי' ס"ג) שכירות שדכו לנכרי
לפני שביעית בהצלה לכמה שנים, ומשמע דאפי' בא"י
גמורה של עולי צל. שכר תמכו. עליהם האחרונים, מהא
דקיי"ל אין משכירין להם שדות, עיי' בשמן המור (חיו"ד סי'
ד') בשו"ת נחפה צכסף (ח"א יו"ד סי' ד', דף כח:)
וצמני"ה (שכ"ט), וכ' בשו"ת לין הקודש (ח"א עז, י) שרק
משום כוזה הגלות ומטעמא דארנוגא התירו זאת, שכפי
הנראה משו"ת מהר"ם גלנטי (סי' נ"ז) הג"ל הי' השו"ת
בשביעית צסכנה, שהפועלים הנכרים, שעבדו תמיד בשדכו
וצשמיטה הושבתו, יגזלו ממנו רכושו, השורים וכלי
המחריש ויחריצו שדכו עיי"ש]. — ולכאורה מסתבר דכיון
דמדאורייתא בעלה קדוש ראשונה בשטח עו"מ, ורק מדרבנן
נוכחות שם המלוות כמו צסוריא, אי"כ גם לדין זה שוב
לסוריא, ומשכירין להן שדות, ולא שייך לגזור שכירות אע"פ
מכירה, כיון דמכירה גופא מדרבנן, אי"כ הו"ל גזירה לגזירה.

(ג) יש לעיין אם בשטח שלא כבשו אפי' עו"מ נוהג לאו דלא
תחנם, מהחזו"א מבואר דאינו נוהג שם].

בשטח שלא כבשו אפילו עולי מנרים, הגם שהוא בכלל
גבולות התורה המפורשים צ"פ מסעי, לכאורה
אינו נוהג לאו דלא תחנם, כיון שאינה חייבת כלל צמלות
התלויות בארץ, וגרעה מסוריא. אצל יש להעיר מלשון
הרמב"ם (הל' ע"ז פ"י ה"ג) שבי' ומותר למכור להם צתים
ושדות בחול'ל "מפני שאינה ארלינו", אשר מזה אולי ניתן
לדייק, שא"י שבתוך גבולות התורה עדיפה מחול'ל ובכלל
"ארלינו" היא, לפי שיטת הרמב"ן (דברים יא, כד וצ"ב)
המלוות מ"ע ד' לדעת הרמב"ן) שמלוה לכבוש את אי' לכל
גבולותיה, דלפ"ז אם מלוה ועומד לכבשה מהנכרי ולהשיב
שם ישראל, על אחת כמה וכמה שלא ימכרה לנכרי. ושמה
כל זמן שלא נכבשה כדון ע"י כיבוש רבים עפ"י התורה (ראה
במשנ"י ח"צ ע"מ קלז). מותר למכור שם שדות לנכרי, ורק
משקיימו בה מלוה כיבוש רבים, שאז תיקרא "ארלינו", אז
אסורה חזית קרקע לנכרי. ובאל"ה כבר כתבו האחרונים
שדעת הרמב"ן יחידית היא, ולא הוצא צפירות להלכה
צפוסקים [ראה ויחל משכ (מאמר יוש אי') וגועס (ספר
ע"ז ע"מ מ"ד) ואכמ"ל].

להשיבם שם. — ויש לדחות ולומר שאין ראי' ממלות ישוב
אי' שהי' איכור מכירה לנכרי. כדמשמע במג"א (ח"א סי'
ע"ז ס"ק כ') שאיכור מכירה לנכרי אינו תלוי צמלות ישוב
אי', שהקשה על מש"כ הרמב"ם (הל' שבת פ"ו ה"א)
דצקונה בית צסוריא ג"כ כותב עליו אונן ע"י עכ"ס צשבת,
וכרי קיי"ל (ציו"ד סי' קנ"א ס"ח) דאפי' לכתחילה מוכרין
צתים לעכו"ם צסוריא, וא"כ ק"ו שלא לקנות מהם צשבת,
ואפשר דס"ל דעכ"פ איכא קלת מלוה צקניית צתים עכ"ד.
כרי חזין דגם כשמלוה לקנות צסוריא צתים משום ישוב
אי', וכותבין עליו אונן צשבת, בכל זאת מותר למכור לנכרי
צתים צסוריא, ואין איכור המכירה לנכרי תלוי צמלות ישוב
אי'.

ברם משו"ת מהר"ם גלנטי (סי' נ"ז) יש להבין כדברינו
הראשונים, שגם בשטח עו"מ נוהג לאו דלא תחנם,
שנשאל שם על הקרקעות שצפונות לנכר קסמיה, והשיב
שלעבוד בהם צשביעית אסור, כי אף אם נמלאים בשטח
כיבוש עו"מ או סוריא כרי לא נעבד (כרמב"ם שמו"י ד'
כו—כז), אמנם כיון שהגויים חיימו על השו"תים צשביעית
צגזילת רכושם, והשדות היו של המלך מוכרות ליהודים,
התיר למכור לגוי זכותו או חזקתו שיש לו צקרקע, ואחרי
צביעית יחזרו ויקנו אותה מהגוי, ולית צזה בית מיוחד
כיון שאינה אי' ממש כבושה תחת ידינו עיי"ש. כרי שהן
בשטח עו"מ והן צסוריא, התיר רק באופן זה, שליכודים
היתה רק זכות מכירה מהמלך, צכגון דא התיר למכור זכות
זו, אצל לא אם היו ע"ס השדות של יהודים.

25/08/2018 17:04

שוב מלאתי כן בשו"ת שמן המור (חיו"ד סי' ד') הנדפס
צכרם ליון השלם (דף כח. ד"ה גם ליכא) דפשיטא
לי' דשטח עו"מ לא גרע מסוריא, וגם י"ל "דצתה דקדשה
קדושה שני צחלק הארץ, חזר איכור חני' לגוי צאי'
מדאורייתא, גם צחלק שלא כבשו צכיבוש שני, כיון שכבר
היתה צקדושה צכיבוש ראשון, ולא חזין דנתנו חכמים
חילוק ציניהם לענין זה כמו שנתנו לענין צביעית" עכ"ל.
וכתב שם (כח: ד"ה ואני עני) דמהר"ם גלנטי התיר רק
מעט שהקרקעות הן של המלך וכמו שנתבאר.

והלום ראיתי צמנחת חינוך (סוף מלוה ל"ד) שבי' שהל"ת
שלא להניח ע"ז לשכון בא"י ומלוות לגרשם,
נוהג רק בא"י המקודשת ע"י עולי צל, כי צכיבוש עולי
מנרים לחוד אמרינן שלא קידשה לע"ל עיי"ש. ויש לעיין אם
הכ"ד צללו דלא תחנם. אמנם כבר השיג עליו החזו"א
(שביעית כד, א) ומבאר צארכה דאין איכור ליתן להם
חני' צקרקע תלוי צקדושה הארץ, ודייק כן מלי' הרמב"ם
(הל' ע"ז י, ג) שבי' ומותר למכור להם צתים ושדות בחול'ל
מפני שאינה ארלינו עכ"ל. ואם כדבר תלוי צקדושה הארץ,
אי' ע"ס על היתר חול'ל, אלא לפי שחיוצ ציעור ע"ז מארלינו
הוא בכל מקום ובכל זמן, דקדק לומר שלא נפטרנו אלא

(ח) [כשמוכר לגכרי שכבר יש לו קרקע בא"י, ג"כ עובר על לא תחנם].

והשניה: במכור לס' שכל"ה (סי' י"ב) כי בשם ח"א ד"ל דבגוי שכל"ה יש לו חניה בקרקע, אין התוספת מה שמוסיפים עלי' עתה, אסורה מה"ת. אע"ג ד"ל שאם יקנה ממנו ישראל הקרקע הקודמת אז הלא תלך החני' מתחת ידו, וגמלא' אז שצקרקע זו הנמכרת לו כעת נתנה לו חני' בקרקע, מ"מ י"ל דבתר השתא אזלינן, ועכשיו הוא חינו נותן לו חני' בקרקע, שהרי כבר יש לו מקודם, והוא מקושר לא"י כלל"ה ע"י קרקע שיש לו מכבר עכ"ד, ומפלפל שם בסוגיא (דשצ"ח נד:) אי אזלינן בתר השתא או לא. — ותמוה, שהרי בש"ס (ע"ז כ.) ילפינן מקרא דלא תחנם חוץ מאיסור חני' בקרקע, גם לא ליתן להם חן, ולא ליתן להם מתנת חנם. וא"כ הכי נאמר ג"כ שגוי נאם שכלל"ה מהללים אותו, יהא מותר ליתן לו חן, ולאמר מה נאם עכו"ם זה. או כשיש לגוי כבר מטבע זהב, יהא מותר לישראל לתת לו עוד מטבע במתנת חנם, כיון שכלל"ה כבר מחוץ הוא במטבע זהב. ומנין לו שחני' בקרקע הוא ענין התקשרות העכו"ם לא"י, ואפי' לדבריו, מנין לו שמותר לקשר וליישב את הגוי בעוד קרקעות בא"י.

איברא שמשלשן הרמב"ם (הל' ע"ז י, ד) שכי' ומפני מה אין מוכרין להן, שנאמר ולא תחנם לא תתן להם חני' בקרקע, שאם לא יהי' להם קרקע ישיבתן ישיבת ארעי הוא עכ"ל, משמע שהקפידא היא שלא יתן לגוי קרקע כלל, אבל כשיש לו כבר קרקע, הרי כבר כלל"ה אין ישיבתו ארעי אלא קבע. אך גם מזה אין רא"י, דכונת הרמב"ם דכשאין להם קרקע ישיבתן ארעי, לכן לא ימכור להם, וגם לא יוסיף למכור להם הגם שכבר יש להם, כי ע"ז מוסיף להם קביעות על קביעות. כי אינו דומה מי שיש לו שדה אחת למי שיש לו שתי שדות, שזה ישיבתו יותר קבע מהראשון. נמצא הוא מרצה קביעותו בא"י.

אלא שלשון החינוך (במנחה נ"ד, והוא שייך למי תכ"ו כמש"כ המנ"ח שם) שאין מוכרין לו קרקע "שישכון בארצו". משמע לכאורה ג"כ שאסור למכור לו כשע"ז יבא לשכון בארצו, הא אם כבר כלל"ה יש לו קרקע, וכבר שכן בארצו לית לן צה. אבל גם מכאן אין רא"י דכיון שמכירת קרקע גורמת לו לשכון בא"י, לכן אסור למכור לו כלל, גם אם יש לו כבר, כיון שמוסיף לו חיזוק ואפשרות והרחבה לשכון בא"י. וגם אם לא נמכר לו, ולא יוכל להתרחב, הוא ובניו, יהי' מוכרח לעזוב את א"י, נמצא שגם בתוספת מכירה גורם לו שישכון בא"י. [וזוה שייך גם למ"ש הרמב"ם (ע"ז י, ו) ובסו"מ (מ' נ"א) בלאו דלא ישבו בארץ].

שוב ראיתי בספר השמיעה (ח"ב פ"י ז' ג') שדחה סברת היתר זו כנ"ל, שכל הוספת קרקע מוסיפה לו קביעות וחני'. גם בשו"ת בני ליון (ח"א, סי' ז' אות קל"ד, דף כב.) דחה היתר זה, מדאמרינן בירושלמי (פ"ק דע"ז ה"ט) דרי

והלום ראיתי במור וקניעה (או"ח סי' ש"ו, דף טו. ד"ה ושמא) שכי' כי שטח שלא כבשוכו עולי מלרים עכור משום אויר ארץ העמים, ורק על גושא גזרו כמו בסוריא "שעכ"פ יש לה מעלה על שאר חו"ל, יש צה מלות ישו צ א"י ודאי, מאחר שמכלל מתנת הארץ לנו היא". — ולכאורה אם יש צה מלות ישו צ א"י, לגרש העכו"ם ממנה, ה"ד וכש"כ שלא נמכר קרקע לעכו"ם להרבות ישיבתו צה. — אמנם גם אם לא נכנס כעת לדון בחידוש זה, שגם בשטח זה יש מלות ישו צ א"י, מ"מ לא נוכל מדבריו אלה להסתייע לדון דיון, שהרי לפי מה שנתבאר לעיל גם בסוריא יש מלות ישו צ א"י (כגיטין ח:), ואפי"ה מוכרים שם בתים לנכרים (כע"ז כה.) דכיון דמדברין הוא לא גזרו כי אם בשדה דאית צה תרתי כנ"ל. הרי שאיסור חניית קרקע אינו תלוי במלות ישו צ א"י, ויש ואפילו במקום שיש מלות ישו צ א"י, מותר למכור קרקע לנכרי, וא"כ ה"ד בשטח שלא נכבש ע"י עו"מ, גם אם לא לדי' המו"ק יש צו מלות ישו צ א"י, אכתי לא מוכח שיהי' צו גם איסור חניית קרקע לנכרי. **ומצאתי** מפורש בחזו"א (שביעית כד, א סד"ה ומצואר) שכי' וז"ל והנה נתבאר שמכירת בתים ושדות לעע"ז אף בזמן הזה מן התורה, והלכך כל הארץ שכי' צו ש עולי מלרים בכלל האיסור עכ"ל. הרי שכלל רק מה שכבשו עו"מ, ולא מה שחוללה לו.

(ד) [כשמוכר לגכרי המכירו, שלא יקח השדות לעצמו, ג"כ יש לאו דלא תחנם].

ומדי דברי בלאו דלא תחנם, אזכיר תרתי תמיהי אשר ראיתי בענין זה:

האחת: בשו"ת שמחה לא"י (להרצ יש"ה צרכה) סו"ס כ"ו דף קט.) שכי' ששטחים שהם ספק א"י, צלירוף אשר ספיקות, מתיר למכור קרקעות לנכרי מכירו, אשר בטוח צו שלא יגע בשום דבר, ולא יקח הקרקעות לעצמו, והנכרי יעבוד בהן כרליו ועל חשבונו "וצה אנו נלולים מאיסור לתת להם חני' בקרקע, כאשר המשכיל יצין שזה הגוי ישמור המושבות, ולא יגע בהם כלל, רק לעת שידרוש ממנו האדון (הישראל) להחזיר לו המקנה, הוא מוכן להחזיר לו בלתי מגרעת". — ודבר זה שצמכירה לנכרי המכירו אין לאו דלא תחנם, תמוה מאד. ראשית מיד צהנכנסת הקרקע לצעלות הנכרי כבר עבר על הלאו, ואינו תלוי כלל אם הנכרי יחזירו אח"כ. וכן מצואר בחזון איש (כ"ד, ד) שכי' וגם לא נתנה לשיעורין, ובכל נכרי שמכר לו עבר בלאו, אף שלפי ראות עינינו אינו מתאחז צה עכ"ל. שנית הרי צין רגע יכול אובצ זה ליכפך לאויב, כאשר עינינו ראו זאת אצל עובי הגויים אשר פיהם דיבר שוא. ושלשית הרי יכול לקרות שנכרי זה ימות ובניו ירשוכו ויקחו הקרקעות לעצמם. [ומה שמאריך שם להתר, שהקרקעות הן ארץ "מירי" השייכות למלך, ע"י בשו"ת צין הקודש (ח"א, סי' ע"ז אות כ"א) ובשו"ת בני ליון (ח"א, סי' ז' אות קי"ז, דף יט.) שהשיגו עליון].

זה לשון שו"ת שמחה לא"ש:

המושבות הללו אשר הם סמוכים ליפו ולרמלה לא בקיאינן בהו אם הם מא"י גמורה באמת, או הם חו"ל, יען כי עיר רמלה היא חו"ל, כמ"ש בס' כפתור ופרח דף ס"ט [בדפוס ירושלים תשי"ט, הוא בפ"א דף מח:] וז"ל מנוב למערב ביושר כשלש שעות הוא צריפין וכו', ובתחום צריפין יש עיר ששמה רמלה וקורין לה פליסטיין, ואולי היא גת.

הנה כאן כי הכפ"פ רק בלשון "ואולי", אבל שם בסמוך (באותו דף מח:) כתב מייבנה לאשדוד כג' שעות, וייבנה בארץ פלשתיים שכ"כ בדברי הימים (ב' כו, ו) על עוזי ויאל וילחם בפלשתיים ויפרוץ את חומת גת ואת חומת יבנה ואת חומת אשדוד, מזה יראה שמה שקורין העם לרמלה הנזכרת גת, שהדיו עממם עכ"ל. למדנו מדברי הכפ"פ רק שלדעתו רמלה היא גת של פלשתיים, אבל מ"מ נכבשה ע"י עו"מ, ונמלאת בתוך גבולות א"י, כמ"ש הכפ"פ (שם מח:) והוא שכבשה דוד המלך ע"ה דכתיב ויקח דוד את גת מיד פלשתיים, ובמס' שבת (יא.) א"ר אלעזר בר לודק כשהיינו עוסקים בעיצור השנה ביבנה לא היינו מפסיקין לא לק"ש ולא לחפלה, ועיבור שנה אינו אלא בא"י, והיא לארץ יהודה, וכי רש"י גור בארץ הזאת גרר מפלשתיים וגבולה מא"י וכו' עכ"ל. — וגם בלא"ה פשוט הוא שארץ פלשתיים נכללת בתוך גבולות א"י המפורשות בתורה צ"י מסעי, וממילא נכבשה גם ע"י עולי מצרים, וכמ"ש הכפ"פ (פ"א דף מח:) שעולי מצרים כבשו הכל מן הקצה אל הקצה, ועוד כי (שם מג.) שכבשה כולה צימים ההם לגבולותיהם הנזכרים בגבולותיהם באלה מסעי עכ"ל.

ולא זו בלבד אלא שרמלה נמלאת גם בשעה כיבוש עולי צבל, שהרי נחבאר במשנ"י (ח"ב ע"י קכ"ה) בשם החסדי דוד, הבאות הארץ, אדמת קודש וחזו"א ועוד, שצדקו א"י גבולות עו"מ ועו"צ שוים, ורק אשקלון לא כבשו עו"צ, וי"א גם עזה, עיי"ש. אבל כל הארץ מדרום עד עכו וכיב נכבשה ע"י עו"צ, חוץ מכרכים צודדים שקידשו עו"מ ולא קידשו עו"צ, כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעות (כהגיגה ג:), ולא נזכרה רמלה ציניהן.

איברא שכי צב' מור וקליעה (ס"י ש"ו דף יג.) דארץ פלשתיים ואדום אע"פ שהיו כמה פעמים ציד מלכי ישראל, צימי צית ראשון ככתוב, וגם צימי צית שני כזכר צב' יוסיפון, אכן מפני שלא התמידו לעמוד ציד ישראל, אלא צרוב פעמים פשעו בישראל, והקימו להם מלכים נכרים, ובעל מהם ישוב ישראל, הלכך ודאי ירדו ממעלת א"י המוחלעת, אבל עס זה לא נגרע מעלתן לפי דעתי ממעלת סוריא וכו' עכ"ל. ולפ"ז אם ננקוט בהכפ"פ שרמלה היא גת של פלשתיים, וכמור וקליעה שפלשתיים אינה א"י גמורה, יש לנו מקור מכאן שרמלה אינה א"י גמורה. אבל עכ"פ הרי היא כסוריא אשר איסור עבודת קרקע בשביעות נוהג שם במחזור (כפ"ו מ"צ), וכמו"כ לאו דלא תחנם נוהג בסוריא

סימון היו לו כרמים כבר המלך, ושאל לרי יוסי וא"ל יאצדו ואל תשכירם לגוי, ואמאי לא התיר לו להשכיר לגוי שיש לו כבר קרקע, ואפי' ר' יהושע לא התיר אלא במקום שאין ישראל מזויין, הרי שבמקום שישאל מזויין לא מלא היתר אף במקום שיש לגוי כבר חני' בקרקע. ועוד דהא עכ"פ מפקיע את הקרקע ממלוות. ומציא כן גם מס' תורת יהונתן (פ"ז אות ג"ה) דכיון דעכ"פ ע"י מכירה זו תהי' ישיבתו בארץ יותר קבועה אסור עיי"ש, והוא כמשנ"ת. — וכן פסק מרן החזו"א (כ"ד, ססק"א) דאין חילוק אם כבר יש לו לעכו"ם קרקע בארץ או לא, דבכל בית ושדה שמוסר להם, הרי הוא נותן לו חני' לעכו"ם בקרקע זה, ומציא ראי' מסתימת המשנה הגמ' והפוסקים שאין חילוק, אלא כך קיבלו חז"ל שכל קרקע שמוסר לו הרי הוא מחנהו צד עיי"ש.

והנה יש לעיין בלשון הרמב"ם והחינוך ה"ל, איך נתנו טעם ללאו דלא תחנם, וכי דרשין עממא דקרא ובפרט בשנ"י יולאת קולא. והגם שיש משא ומתן בדברי רבותינו אי הלכה כר' שמעון דרשין עממא דקרא, עיי' בית יוסף (אה"ע ר"ש ס"י ע"ז) ולח"מ (הל' מלוה ולוה ג, א) שכי' דהרמב"ם ס"ל דדרשין עממא דקרא להקל, ועיי' בתו"ט (יצמות פ"ב מ"ה), מ"מ כל זה כשיש טעם בקרא, אז אמר ר"ש דדרשין עממא דקרא, אבל לתת בעלמיהו טעם לקרא להחמיר וק"ו להקל לא שמענו. שו"ר בחרם לזון השלם (ע"י ל"ו) בר לצי (סו"ס א') שכי' שכלל תחנם לא מיקרי דרשין עממא דקרא, שהרי בקרא עלמנו מפורש טעמו, שהאיסור הוא "לא תחנם" לא תתן להם חני' בקרקע, שפירושו שלא תעשה שהעכו"ם יחון בקרקע א"י. וזהו שמפרש הרמב"ם "שאם לא יהי' להם קרקע ישיבתו ישיבת ארעו היא". אמנם זה רק בנוגע להבנת דברי הרמב"ם ה"ל, אבל אין לזה שייכות לנד"ד, שיש לו כבר קרקע, לפמשנ"ת לעיל שגם בכה"ג מוסיף ישיבת קבע לגוי בא"י, וכלל קרקע שמוסר לו אסור לחנותו בא"י.

סימן מט

רמלה וסביבתה אם נכללה בכבוש עולי בבל

מצאנו בספרים פקוקים על העיר רמלה, אם נתקדשה ע"י עולי בבל. וכיון שמקומה במרכז א"י, והדבר נוגע למצוות התלויות בארץ בעיר זו ובסביבתה, עלינו לשנות פרק זה בע"ה.

והנה הרב יש"א ברכה ז"ל בספרו שו"ת שמחה לא"ש (ס"י כ"ו, בסוף הספר) דן על מושבות הצרון רועשילד הסמוכות ליפו ורמלה, לקראת שנת השמיטה תרמ"ט, ואחד מיסודי היתרו למכרן לנכרי, הוא מפני היותן ספק א"י ספק חו"ל. וכיון שיש לעיין ברכה בדבריו, נעתיק כל לשונו הנוגע לנקודה זו של ספק א"י, ועיין בו אחת אחת, ואסדר דברי על סדר דבריו:

לפניה לוד לחלף וחמש מאות אמה בקירוב, למזרח נז
וכו, לדרומה יבנה וכו, למערבה בתוך תחום של לריפין
וכו, ואמרינן (במנחות סד:) על העומר מעשה שבה מגינת
לריפין, והעומר אינו בא אלא מן הארץ וכדאיתא צ"ל כל
הקרבנות (מנחות פ"ג:) וכו, מלאחי בספר בטולמיוס וכו
והישמעאלים קורין לה פליסטיין ובני עמינו קורין לה גת
וכו, אשקלון ועזה כבר ידעת שהם מכיבוש יהושע שכן כתוב
(שופטים ע"ו, יח) וילכוד יהודה את עזה ואת גבולה את
אשקלון ואת גבולה וכו עכ"ד.

הרי שפתי הכפ"פ צרור מלל, שצנדי שלא להקל במאות
התלויות בארץ, בא להוציא מלג מולאי הדיבה על
רמלה, שאמרו שהיא חו"ל, שאינו כן אלא היא ח"י, דסמוך
לה למערב בתוך תחומה נמלאת לריפין, והיא בודאי ח"י,
כיון שהציאו ממנה עומר [ומסתבר שהעומר שבה רק מן
הארץ בא רק משטח עולי צבל, דאילו בשטח עולי מנרים
אמרינן דקדושה ראשונה בטלה משגלי (כרמז"ס ה"ל תרומות
ה, ה), וא"כ לריפין והכ"ד רמלה בשטח עו"צ הן], ולהוכיח
זו הדרך רק קודם צירור גבולי ח"י "שכל זה אינו לריק לפי
מה שנבאר עדיין מגבולי הארץ" (לשון הכפ"פ שם). ואמנם
כי בספר בטולמיוס שהישמעאלים קוראים לרמלה פלשתיים,
ובני עמינו גת. אבל גם ארץ פלשתיים עלמה והעיריות אשקלון
ועזה (שהן מחמשת סרני הפלשתיים) כבר ידעת שצנזוס
עולי מנרים. — הרי לנו מדברי הכפ"פ אלא בעלמך צרור
שרמלה היא בודאי בשטח עו"מ, וכפי הנראה גם בשטח
עו"צ. וכ"כ התבואות הארץ (פ"א עמ' מ"ז) שזכירכו
ח"י להלן, שדעת הכפ"פ היא שרמלה ח"י תחום עו"צ.

המשך לשון שו"ת שמחה לא"ש:

ובדף תכ"ו ע"א [ריש פ' ג"א, דף קי:] כתב [הכפ"פ] דרמלה
עושים בה שני יו"ט של גליות יע"ש.

הנה הכפ"פ דן שם אודות מחלוקת הראשונים צנזון
שנת השמיטה, וכתב ואנחנו באי הארץ מקרוב לא
נדע מה נעשה, אם שמא תאמר צ' שנים שציעות רחוקות,
כדרך שעושים צ' זוגות תפילין לרש"י ור"ת, זה כצד וכו,
ותורתנו נתיבותי שלום, ויש לנו לחזו שיעת אחד מהם
כדרך שנעשה בכל מקום שנמלא מחלוקת צין הפוסקים, ואם
תאמר נעשה תורה כצ' תורות [שכל אחד יתנהג כפי שיראה],
אין זה, שאין לך חמור מחותמו של הקצ"ה [שהוא אמת],
והנך רואה בא"י לוד עושה יום אחד יו"ט, וגת [רמלה]
שהיא לו לחלף ות"ק אמה עושים צ' ימים, וכן יש עיר בעבר
הירדן ושמה עגלון עושים יו"ט ח', וקרוב לה חרים שעושים
צ' ימים, ואין לומר בכל כיוון צו שנעשה התורה כצ'
תורות, עכ"ד בקיאות.

ולפ"ז אם לוד היא ח"י, ורמלה חו"ל ח"כ אחי דמיון
הביא מזה לעשיית התורה כצ' תורות, והלא פשוט
שבא"י עושים יום ח' ובחו"ל צ' ימים. אלא ודאי דס"ל
דשניהם שווים, או שניהם ח"י [כדמשמע מלשון והנך רואה

(כע"ז כה.) — אלא שקשה להרכיב אתרי רכשי, ולהכפ"פ
שרמלה היא גת, ח"כ להמו"ק היא סוריא, בשעה שהכפ"פ
הנ"ל צנזמו כי שיבנה בארץ יהודה, ומשמע שהכ"ד רמלה.
ולא עוד אלא שעל יסוד הכפ"פ שרמלה היא גת אינו
מוסכם ע"י הרבנים החוקרים האחרונים
שחולקים עליו: התבואות הארץ כתב (צפ"ג, עמ' קמ"ג):
גת לא נודעה צרור. צפי כל יושבי הארץ שרמלה היא גת.
וכ"כ בעל כפ"פ (פ"א) שישמעאלים קוראים לרמלה
פליסטיין ר"ל ארץ פלשתיים, והסכים שהוא גת לפלשתיים. אכן
לפי דעתי תכונה גת יותר מערבה ודרומה וכו, ומלאחי
בדברי היראנימוס שגת רחוקה מצית גוצרין ה' מיל (צ'
שעות) ללוד ע"כ. ועד היום נמלא לדרום יפו בערך שעה
וחצי לשפת הים כבר אחד הנקרא בלשון ערבי "גאתא" והוא
בלתי ספק גת בארץ פלשתיים, ולא רמלה שהיא בארץ צנימין
עכ"ל. — וע"ע בתבוא"ה (פ"ג עמ' קס"ח) שכל שלפי דעתו
רמלה היא גיתיים שבארץ צנימין (הזכרת בשמואל צ' ד, ג),
ובאורך הזמן נשתכח ונשתכח שמה האמיתי, ולכן קוראים
לה גת לפלשתיים.

והאדמת קודש (צדף ק.) כי גת סמוכה לאשקלון, וכן
ליינה צמפתו כששה ק"מ דרומית מזרחית
לאשקלון, והוא בערך צנציות צית שקמה או גיאה של
היום. — ואכן דבריהם יותר מוצינים, דכפי הידוע ארץ
פלשתיים היא על שפת הים מאשדוד דרומה עד אחוזה עזה,
ואילו רמלה במרכז ח"י היא צנחלת שצט יהודה או צנימין.
ועוד שרמלה מוקפת מארבע רוחות עיריות ח"י (ככפ"פ
דלקמן צסמוך), וא"כ לא יתכן שהיא עלמה ח"י מארץ
פלשתיים.

המשך לשון שו"ת שמחה לא"ש:

ובדף ל"א ע"א [כא:] כתב [הכפתור ופרח] שרדף אחר
זכות עיר אחת הסמוכה ללוד ושמה רמלה קודם שאחפש
בגבולי הארץ כי הוציאו עלי' דבה וכו, ואח"כ כתב וז"ל
מצאתי בספר בטולמיוס שמזכיר ארכי העיריות ורחבו,
ביניהם אל רמלה וכו ובינה ובין ירושלים יום, והישמעאלים
קורין לה פליסטיין, ובני עמינו קורין לה גת וכו יע"ש.

הנה לא הוסיף כאן הוכחה חדשה, אלא מה שכבר כתב
הכפ"פ הנ"ל שהישמעאלים קוראים לרמלה פלשתיים,
ובני עמינו גת. — אמנם המעיין בכפ"פ הנ"ל יראה שכן
כתב: ומה שרדפתי אחר זאת החקירה [שצית שאן היא ח"י]
לא מפני שזיכני האל ית' לשבת זה לצד, אלא שלא למעט
גבול נחלתנו ממיטע ידיעה ומראון, ושל לא להקל
צמלוחיה, ולאחר זמן מרובה באו הנה האנשים ההם
[שאמרו שצית שאן אינה ח"י] וחזרו בהם וכו, וכן מזה
הטעם צנזמו [שלא למעט גבול ח"י ושלא להקל צמלוחיה]
רדפתי אחר זכות עיר אחת הסמוכה ללוד ושמה רמלה,
קודם שאחפש בגבולי הארץ [כי אחר החיפוש צרור שהיא
בתוך גבול ח"י כדלקמן], כי הוציאו ג"כ עלי' דיבה, וזה של

נוהגת בה, אלא אפי' צא"י עיי' צמצי"ט ח"ב סי' ס"ד, וח"ג סי' מ"ו, ומכרי"ט ח"ב חיו"ד סי' נ"ב, ומכרי"ט גלגלי סי' נ"ז, עכ"ל. חזקין מדבריו שהחזיק את רמלה לחו"ל, ר"ל שאינה צריכה עו"ב, כ"א צריכה עו"מ. אך לשונו שכי ואין שביעית נוהגת בה, ל"ע דהא נאכל אכל לא נעבד, ולגבי קדושת שביעית נחלקו הראשונים, ראה לעיל (סוף סי' מ"ו).

המשך לשון שו"ת שמחה לא"ש :

והרב חסדי דוד ז"ל למהרד"ף בפירושו על זאת התוספתא (דמאי פ"א ה"ט, דף י' ע"א) כתב וז"ל יפו וקסרי שניהן חו"ל אלא דסמוכות לא"י למערב ומוליכין דרך ים פירות מא"י להן ולפיכך הלוקח מן הספינה חייב בדמאי עכ"ל. והגאון הרב חיד"א ז"ל בס' מחזיק ברכה (או"ח סי' תצ"ו אות ד'), חלק עליו ביפו ואמר שהיא א"י ובקסרי הודה לו, מ"מ בסוף כתב דאין ס' כפתור ופרח מצוי עמו לעמוד על בירורין של דברים יע"ש.

הנה צמחיק ברכה (שם) כי שציפו יש לעשות יום א' יו"ט כא"י, וכן מוכח מהרמב"ם (קמ"ח ה, יא) שכי שחם הוא מקום מא"י שהיו בו ישראל בשעת הרא"י צבוס שני כגון אושא ופרעס לוד ויבנה וכו' עושין יום א' וכו' ע"ש, והנה יפו קרובה מאד ללוד ויבנה וא"כ עושין יום א'. ועתה ראיתי להרב המופלא נר ישראל כמחד"ף גר"ו צמדי דוד (פ"ק דמאי ה"ג) שכי יפו וקסרי שניהן חו"ל וכו'. וצמטו מיני דמר ניהו רבה, לישרי לן מר דיפו א"י היא ופירותי ודאי שהי"צין צמאי, אמנם הלוקח מהספינה כ"א דפטור מפני שצאין לה פירות ג"כ מחו"ל, קמ"ל דחייב צמאי, דרוב הפירות מא"י. הן אמת דקסרין מוכח צירושלמי (פ"ב דמאי) וצמ"ש (פ"ק) דהוא מכבוס מזרים ולא מכבוס צבל, ולפ"ז התוספתא משום אותן לענין הלוקח מהספינה דוקא, דקסרין וצית שאן וצית גוצרין התיירן רב, אחר"ד.

והעתקתי כל הוכן דבריו, כדי להוכיח ממש"כ דיפו כא"י לענין יו"ט א', מפני שקרובה ללוד ויבנה. דכ"ש רמלה שקרובה הרבה יותר ללוד ויבנה מיפו, שצודאי הרי היא כא"י, ויש לעשות בה רק יו"ט א', לדעת מנן החיד"א צמחיק ברכה ה"ל. — גם צקסרי אי אפשר לומר שהודה לו שהיא חו"ל, שהרי כ' רק שהיתה רק מכיבוס עו"מ ולא עו"ב, ואין זאת אומרת שהיא חו"ל. שהרי לגבי שביעית נאכל אכל לא נעבד, ולגבי יו"ט רק אם ידוע שלא היה יבוס מישראל שם צריבוס עו"ב, שממילא לא הגיעו השלושין לשם, אז עושין צ' יו"ט ש"ג. אכל כל שלא ידעין הרי היא ככל א"י שעושין רק יו"ט א'. דממה שהניחוה עו"ב ולא קידשוה, לא מוכח עדיין שלא גרו שם ישראל שהרי לאורך עניים הניחום עו"ב כדי שיסמכו עליהם.

גם מדברי החסדי דוד, אין להוכיח שאמנם ס"ל שיפו וקסרי חו"ל. כי דבריו קשים וצמתי מוצינים. דאין יתכן דשניהן חו"ל וסמוכות לא"י למערב "ומוליכין דרך ים

צא"י וכו', או שניהם חו"ל, וע"ז אמר שלמרות שנהגו כן, שצלו עושים יו"ט א', וצמלה צ' יו"ט, אין לנו לעשות כיו"צ בשאר דברים. — ולפ"ז ממה שטעו צמלה צ' יו"ט, אין לנו הוכחה שהחזיקוהו כחו"ל, דשפיר י"ל שא"י גמורה היא, אלא מפני שלדעתם גם צמקן צית שני היתה עיר של נכרים ולא הגיעו אליהם השלושין, וכבר כ' הרמב"ם (הל' קדוש החודש ה, יא) והציו דבריו הכפופ"פ (רי"ט פי"ד דף נה:) שכל מקום שאינו רחוק מירושלים יותר מעשרה ימים שאפשר שיכיו השלושין מגיעין אליהן, רואים אם אותו המקום מא"י "שהיו בה ישראל בשעת הרא"י צבוס שני" כגון אושא ופרעס ולוד ויבנה וכו' וצמריא וכו"צ עושין יום א' צבל עכ"ד. וכנראה שגם זה היה קשה להכפופ"פ שיעשו צזה החורה כצ' תורות, דלא מסתבר לו שחם צלוד עושים יו"ט א', שיעשו צמלה צ' יו"ט. — ואכן לעשות צמלה צ' יו"ט צלא"ה תמוה, שהרי הכפופ"פ (כ"ה:) ה"ל כ' צמלה מסובצת ישיבים קרובים, לפונה א"י ות"ק אמה היא לוד, מרחקה צ' שעות היא נוצ, דרומה שעה א' יבנה, מערבה צתוך תחומה לריפין, ונוצ ויבנה הרי עיקר א"י הן, כהרמב"ם ה"ל שהיו בה ישראל והגיעו אליהן השלושין, וא"כ לא יתכן שלמלה לא הגיעו, ומנין לנו שלא היו בה ישראל צצית שני, או שחרם או גייסות עיכבו את השלושין, הרי צבל א"י אין אומרים כן, כמצואר צארכה צשו"ת לין הקודש (ח"א סי' מא—מצ) ואכמ"ל. — ומעתה אין מדברי כפופ"פ אלה, ומהמנהג הקדום לעשות צמלה צ' יו"ט, שום ראי' שתיחשב לחו"ל.

המשך לשון שו"ת שמחה לא"ש :

והרב פרי האדמה (ח"ג, דף כ"א ע"ג) כתב שהיא חו"ל וצריך לעשות בה ב' ימים טובים של גליות. וגם על יפו כתב דיעשו בה ב' י"ט של גליות, וגסתיע ממשי"כ הרב כפתור ופרח ז"ל בדף ס"ד ע"א [פי"א דף מד:] שהביא דברי התוספתא (דמאי א, ט) הלוקח מן הספינה ביפו ומן הספינה בקסרי חייב, וסיים וז"ל וזה מפני שלא יפול בהם ספק שהרי הם בגבולי כיבוס שני [באמצע] ואין בזה חולק עכ"ל. **ראיית** הפרי האדמה מהכפופ"פ אינה מוצנת כלל, ותומה על הרב שמחה לא"ש שהעתיק הדברים מצלי להעיר, שמהכפופ"פ ראי' ברורה להיפך, שהרי כתב צפירוש שיפו צאמלע כיבוס עו"ב ואין צזה חולק, וא"כ איך זה רואה להוכיח מדבריו שיש לעשות דיפו צ' יו"ט ש"ג. — ואכן הרב פרי האדמה כתב שיפו חו"ל וסיים "כן נראה לכאורה" וממשיך "ועיין צכפופ"פ שהציו דברי התוספתא" וכו'. וא"כ אולי כונתו לומר שלכאורה היה נראה לו שיפו חו"ל, אך עיין צכפופ"פ שמדבריו יש ללמוד שיפו נמלא צאמלע כיבוס עו"ב. **אמנם** לענין רמלה אכן כתב שהיא חו"ל, ויותר מפורש כתב כן להלן (צב"ל שמו"י ה, ח) חז"ל שנה זו אירע כי צארץ גת הנקרא רמל"י חכר ישראל שדה מגוי צשביעית, הנה מלכד כי הארץ הלזו היא חו"ל, ואין שביעית

פירות מא"י לה". הרי מא"י ח"ל להוליך אליהן פירות דרך הים, חלל דרך היבשה דוקא, ורק פירות חו"ל מביאין אליהן דרך ים. ואולי יש ע"ס צדיק. וכבר הכריע מרן החיד"א ח"ל דיפו ח"י גמורה של עו"צ.

המשך לשון שו"ת שמחה לא"ש :

נקוט מיהא דרמלה הוא מוסכם שהיא חו"ל, ועיי' בס' גט פשוט בסי' קכ"ח ס"ק ל"ב שכתב שפעם אחד כתבו גט ברמלה גאוני ארץ שנמצאו שם ורצו לכתוב בגט שם העיר גת, רק כי שם רמלה הוא יותר מפורסם וכתבו רמלה יע"ש. לפי מה שנתבאר לעיל אין לנו מכל הנ"ל שום רא"י שרמלה תהי' חו"ל, כי גם אם היא גת של פלשתיים, הרי שעולי מלכים כצורה ודאי, ואפילו בעולי צבל לא מלאנו בחז"ל שהניחוח מלקדש אותה, כמו שמלאנו צבית שאן וצבית גוצרין וכו' (ראה משגי' ח"צ עמ' קכה.) וממילא גם ממה שרלו לכתוב צגט שם העיר גת, יש הוכחה רק שסמכו עלמס' על הכפוי' שרמלה היא אמנם גת [כי צימיהם עוד לא נדפסו דברי הרבנים החוקרים האחרונים החולקים על זה כנ"ל], חלל אין הוכחה שהיא חו"ל. — [כי אם לדברי הרב מור וקאיעה הנ"ל שארץ פלשתיים דינה כסוריא. חלל השמחה לא"ש לא נחית כאן לדברי המו"ק לומר שהיא רמלה סוריא, וגם בלא"ה כבר פסקנו לעיל אם אפשר לגבי גת להשתמש בחידושו של המו"ק, ראשית מפני שהכפוי' עלמו, אשר ממנו המקור שרמלה היא גת, כתב שרמלה בארץ יהודה וצטט עו"צ כתבוא"ה דלקמן, ושנית מפני שהאחרונים חולקים על הכפוי' ואינם מסכימים שהיא רמלה גת של פלשתיים וכנ"ל].

אחריהם

המשך לשון שו"ת שמחה לא"ש :

נמצא דאפילו יפו פליגי בה אם היא חו"ל או א"י, ומה שעושים יו"ט יום אחד אין רא"י, כי אפשר שהטעם מפני שהיו השלוחים מגיעים לשם, וכמ"ש בחשובת פאר הדור להרמב"ם סי' ק"ו שזה תלוי במנהג יע"ש.

כבר נתבאר לעיל כי דברי החסדי דוד והפרי האדמה, שכתבו שיפו חו"ל ולריך לעשות בה צ' י"ט ש"ג, ל"ע. ומדברי השמחה לא"ש הללו רואים אנו כי לא נתקבלה דעתם לנהוג צ' י"ט, חלל עושים בה יו"ט ח' בלבד. והגם שמא אין רא"י שהיא ח"י וכמו שכתב, מ"מ יותר מסתבר שהחזיקו כא"י גמורה של עו"צ ובהחיד"א במחזיק ברכה הנ"ל. — גם רואים אנו מדבריו כי מסכים למה שכתבנו לעיל, שאין רא"י מיו"ט, ח"כ גם לגבי רמלה אין רא"י שהיא חו"ל ממשיכ הכפוי' שעשו בה צ' י"ט, כי אפשר מפני שחשבו שהשלוחין לא היו מגיעים לשם וכנ"ל.

המשך לשון שו"ת שמחה לא"ש :

וא"כ מאחר דאיכא ספיקא במושבות האלו אשר סמוכים המה ליפו ולרמלה, ואפשר שהם חו"ל הוי ספיקא דרבנן, ולא להקל לחרוש ולזרוע בשדה של ישראל חלילה, אלא

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 177

להערים וכו' [ולקמן מתיר גם לפועלים יהודים לעבוד עבור הגוי בקרקע זה שנמכר לגוי].

הנה אפילו לפי דברי הרב שמחה לא"ש ח"ל שיפו היא ספק חו"ל ורמלה ודאי חו"ל, עדיין לא ידענו מנין לנו לעשות מזה ספק גם לשאר המושבות הסמוכות להם. והרי פשוט דאפי' לדבריו די ויותר לנו להחזיק את רמלה לחו"ל, חלל לא את המושבות הסמוכות. הגע בעלמך לדבריו, וכי עשרות העיירות שבין רמלה ליפו, במרכז ח"י, כולן בספק חו"ל הן, הרי זה לא ניתן להעלות על הדעת הכלל. והגנו רואים מהכפוי' (דף כא :) הנ"ל שצביות רמלה ממש מד' רוחותי סמוכות לה ארבע עיירות שהן ודאי ח"י, לוד [כנ"ל] צגיטין צ. מכפר לודים ללוד, הרי שהיא ח"י [כחוכחת הכפוי' שם שהיא ח"י] וגו' ויבנה מפורשים צרמצי' (קב"ה ה, יא) שהן ח"י. וא"כ מהיכי תיתי נאמר שהישועים האחרים הם בספק. — ומה גם שכבר נתבאר לעיל שגם על יפו ורמלה עלמן אין לנו שום מקור מספיק להוסיף מכלל ח"י גמורה של עו"צ.

אמנם עדיין שומה עלינו לשים עין על דברי תבואות הארץ (פ"א עמ' מ"ו) שכתב וז"ל: אשדוד ח"י ממש בתחום עו"צ וכן כל חלל הים יבנה יפו וכו', וכן רמלה ולוד, ומה שאומרים רמלה חו"ל לא ידעתי שורש הדבר. וכ"כ צעל כפוי' שרמלה ח"י תחום עו"צ, עכ"ל. — אין בהגדה שם כתב וז"ל: אולם אחר העיון אמרתי שאין ספק שדבר זה מקובל ליושבי הארץ שרמלה חו"ל, וחלילה לומר שקר נחלו אבותינו, חלל ודאי כן הדבר, וחקרתי הרבה על הדבר הזה. והנה צמס' גיעין הנזכר מוכח שכפר לודים מובלע בתחום ח"י, וזה רא"י ששם הולך חוט גבול תחום ח"י, ר"ל המפסיק בין תחום עו"מ וצין עו"צ, ומלאתי צירושלמי דמאי פ"ב רבי התיר צית גוצרין, וכן צסוף מס' אכלות רבי וצית דינו נמנו על קני וטכרוכו, שהיו נוהגין בו עומאה מספק עד שצא רבי. ולקמן במקומו אכתוב שעד היום למזרח לוד הכפר עין-קני, ואמת שהטעם הוא משום מדורות הגוים, וצדאי שהוא דוקא במקומות שהם בתחום עו"מ, כי בתחום עו"צ לא ה' ספק כ"א ל"ד לפון וכו'. והנה לפי דעתיהם הדבר ה' בכפר לודים שהוא לפון לוד כשתי שעות וקוראים לו כפר לוציא, וא"כ סבירא לומר שכל משך החבל מצית גוצרין עד רמלה וכפר לודים ועין קני, כל זה לא ה' בתחום עו"צ, וא"כ לפ"ז רמלה חו"ל ר"ל שאינו תחום עו"צ, עכ"ל.

ויש בדבריו מקום עיון בכמה נקודות:

א. **מסקנתו** כי סבירא לומר שכל משך החבל הנ"ל לא ה' בתחום עו"צ (וסימנתי נקודות צמפת

ח"י אשר צמשי' ח"צ), לא נאמרה להלכה ולמעשה, כי ברור שעל יסוד סבירא צעלמא, אין להוסיף רעוע ארוכה כזו משטח ח"י של עו"צ. ודי לנו אם נוסיף את המקומות הנזכרות בפירוש בדברי חז"ל. וגם עלם תיאורו להכליל את עין קני

סימן נ

דין רמת הגולן ועבר הירדן, לקדושת א"י,
ולציאה מא"י אליהן

נשאלתי מכמה אנשים אודות שטח „רמת הגולן“,
אם הגון עפ"י דין תורה לטייל לשם באשר היא מעבר לירדן
מזרחה. — ולפני בואנו לעיקר דין יציאה מא"י, נעיין בע"ה
בקיצור במהות עבר הירדן לפרטיה השונים.

(א) [גבולות עבר הירדן בכיבוש עולי מצרים].

בספרנו משנת יוסף עמ"ס שביעית ח"ב (עמ' קכ"ח)
תארונו את עבר הירדן, וקילור הדברים הוא: עבר
הירדן נמשכת מנהל זרד שבקצה הדרומי של ים המלח, עד
הר חרמון בצפון, ונחלקת לג' חלקים, הדרומית האמלעית
והצפונית, הדרומית היא מנהל זרד לפונה עד נחל ארנון
והיא ארץ מואב שלא נכבשה משם רצונו ע"ה ולא נטברה
בסיוחון. האמלעית היא מנהל ארנון לפונה עד נחל יצוק, וזו
ארץ עמון ומואב שנטברה בסיוחון ונכבשה ע"י מרע"ה (חון
מאחז עמון „כל יד נחל יצוק“, דברים ב, לז). הצפונית היא
מנהל יצוק לפונה כל הגלעד הצפון והגולן עד הר חרמון
(דברים ג, ח). וזו ארץ סיוחון עלמו (שירש מאצותיו) וארץ
עוג מלך הצפון, ונכבשה אף היא ע"י מרע"ה. — זאת
אומרת שעולי מצרים כבשו את עבר הירדן האמלעית
והצפונית.

פרטי הגבול הצפוני של כיבוש עולי מצרים צעבר הירדן,
לא מסומן בתורה. והמסומן צמפה אשר צמשת
יוסף ח"ב, דהיינו קו ישר מצניאם מזרחה, הוא לפי מפת
האדמת קודש „רושם של המדינה הצפונית שכבש מרע"ה
צעבר"י המזרחי" המאורפת לספרו (לדף קמ:). אכן כעת
עיינתי עוד פעם, ומתברר שסימון זה סותר למש"כ האדמ"ק
עלמו (בדף יג:). כי הגבול הצפוני של כיבוש ע"י צעבר"י
הוא מרבלה לראש הר חרמון, ופגע בסחרתא דיתיר הוא
הראש הצבוע ביותר שבהר חרמון, גובהו 2800 מטר, משם
יורד דרך שפועו המזרחי של הר חרמון ופגע בנהר ירמון
[בצביצות סעסע, 37 ק"מ דרומית לחלר עינן], ומשם מזרחה
וכו' עכ"ד. וכן המשמעות גם צמפת ח"י הכללית של
האדמ"ק עיי"ש. וא"כ המסומן צ"רושם המדינה הצפונית"
של האדמ"ק, לכאורה טעות הלייר הוא, וכמו"כ המסומן
לפ"י צמפתי שצמשי"י. והלייר הנכון לפי תיאור האדמ"ק
הנ"ל (בדף יג:). כן הוא: (המפה בעמוד הבא)

וכל זה הוא לנו לנפק"מ לענין כתף החרמון. דלילו לפי
המסומן צמפתי שצמשי"י, מצניאם לפונה חו"ל
גמורה היא, ואינה בכלל צעבר"י, אבל לפי תיאורו המפירע
של האדמ"ק הנ"ל ולפי הלייר אשר כאן לפנינו, כל רמת הגולן
וכתף החרמון צחוק גבולות צעבר"י הם. — וכן משמע גם
מהצבאות הארץ (עמ' ע"א) דעד הר חרמון הכחוצ צחורה
(דברים ג, ח), אין הכונה עד ולא עד בכלל, שהרי הכחוצ

צחבל הכוא, קשה כמו שהמכנו צמשי"י (ח"ב עמ' קכ"ו)
עיי"ש.

3. **אפילו** את המקומות הנז' צחז"ל, כגון עין קני וצית
גוצרין, אין להחיר צמשי"י, שכבר כתב מרן
החזו"ח (שביעית ג, יט) שצ"ב הניחו רק הכרכים ותחומן
ולא יותר, ולא נהגו צח מדת פזרנות, ואין להחיר שדות
שצביצותיהן חון לתחומן, וגם אי אפשר לסמוך על שם
העיירות, כי צמשי"י הזמן נהרסו וחזרו ונתייבשו, ופעמים
נעחקו ממקומם הראשון ופעמים נשתנו השמות, וכ"כ
צסדר השביעית (כו, ד) שאין הדבר ידוע לנו צעדות צרורה
שיש לסמוך עליה, וקל להכשל, ולכן אין להקל צספוחי ח"י
[וק"ו שלא להקל צמלכחות] עיי"ש. — ואם את העיירות
עלמן אין צידינו להחיר, כש"כ שלא את כל המחוז שצביצותן.
והכן רואה למשל, שצרועה זו שצמית גוצרין צדרוס עד כפר
לודים צלפון נמלא המושב יסודות, וכמה ערמות ערה מרן
החזו"ח ז"ע להורות להם כל פרטי הלכות שמיטת קרקעות,
ולא הי' שום נל של ספק להקל מפני היותה צרועה הנ"ל.
אלא ודאי אין דברי הצבוא"ה להלכה ולמעשה.

ג. **התבוא"ה** צפונים ספרו פשיטא לי' דרמלה צשטח
ע"י, כיון שאין שום רמז צחז"ל שח"י צין
הכרכים שהניחו ע"י. וצבאה הנ"ל מיישצ רק קבלת יושבי
הארץ. והנה קבלה זו אינה צרורה, אם היא שרמלה חו"ל,
דהיינו חון משטח ע"י. או שיש לעשות צ' י"ע ש"ג (כהכפ"פ
קו: הנ"ל). והמסתבר לומר שלא הי' ישוב רלוף צרמלה
מחורצן צית שני עד תקופת הכפ"פ. וצחי הארץ החמירו
לנהוג צה צ' י"ט, מהטעם שנתצאר לעיל כי חששו שמה לא
הי' צה ישוב ישראל צמן צית שני, ומתוך שנהגו צה צ' י"ט,
ממילא נקראת צפי המון העם חו"ל, אבל שלא כדון, וכמש"כ
הכפ"פ (כ"א:). כי הוליאו עלי' דיצה.

ולפ"ז את הצבל הכוא פשיטא שאין להחיר, וגם רמלה
עלמה יש להחזיקה ככיבוש ע"י, כי מיו"ע אין
ראי למאות החלויות צארץ וכמו שנתצאר.

ויש לי חנה דמסייע לי ממה שמתלתי צם' צבי ללדיק
(ירושלים תשי"ד) צחולדות הג"ר צן ליון בהג"ר צבי
מיכל שפירא ז"ל צעל לץ הקודש, שהקפיד לא ללאת מירושלים
העתיקה כ"א ללורך מלכה. וכשחלה יעלוכו הרופאים לנסוע
לחדשי החורף לרמלה, ומתחילה חשש להמוצא צחצוה"ה
שרמלה לא נתקדשה ע"י ע"י, וראה להחמיר לא לנסוע
לרמלה, עד שציר הענין עם הג"ר זלמן לעוי ז"ל, והחליטו
שרמלה נתקדשה ע"י ע"י, ואז הסכים ללאת לרמלה. —
הרי דשני גאוני ולדיקי ירושלים חלה, אשר צודאי ראו את
כל הנאמר צספרים הנ"ל, צחו לידי מסקנה שרמלה
נמלאת צשטח עולי צבל. והרי זה מתאים לפסק
מרן החזון איש (שביעית סי' ג' סס"ק י"ח) שהישוב
שצביצות יפו חל אציב הוא עיקר ארץ ישראל שכבשן עזרא
עיי"ש.